

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Νικόλαος Κωτσιόπουλος
Θεσσαλονίκη, Μάιος 2015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τμήμα Διεθνών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας: *ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΧΙΣΗ. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΟΣΟΒΟΥ, ΚΡΙΜΑΙΑΣ, ΚΑΤΑΛΟΝΙΑΣ.*

Συγγραφέας: Κωτσιόπουλος Νικόλαος

Επιβλέπων καθητής: Βοσκόπουλος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Ειδική αναφορά: Διπλωματική εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στις Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία

Θεσσαλονίκη, Μάιος 2015

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Νικόλαος Κωτσιόπουλος

*Αφιερώνεται στους γονείς μου
για την αμέριστη βοήθεια και υπομονή τους*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	...7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	...8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Θεωρητικό πλαίσιο της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών και της απόσχισης	
2. Η πριν απο τον Χάρτη του ΟΗΕ κατάσταση - Εθνική αυτοδιάθεση (1789-1920)	
2.1 Η θεωρία στο παλαιό καθεστώς	...11
2.2 Η επιροή της Αμερικανικής και Γαλλικής Επανάστασης	...11
2.3 Η περίοδος μεταξύ της Γαλλικής Επανάστασης και του Α' Παγκοσμίου Πολέμου	...12
2.4 Η περίοδος του Μεσοπολέμου και οι διακηρύξεις των Wilson και Lenin	...13
2.5 Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και εθνική αυτοδιάθεση	...15
3. Το σημερινό καθεστώς της αυτοδιάθεσης των λαών	
3.1 Η αυτοδιάθεση των λαών, σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ	...16
3.2 Άλλες Διακηρύξεις που αναγνωρίζουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης	...17
3.3 Αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και από άλλους Οργανισμούς εκτός του ΟΗΕ	...18
3.4 Η πράξη του Ελσίνκι	...20
3.5 Γενικά συμπερασμάτα ως προς την αναγνώριση	...21
4. Διακρίσεις της αυτοδιάθεσης	...22
I. Εσωτερική αυτοδιάθεση	...22
II. Εξωτερική αυτοδιάθεση	...23
5. Φορείς του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση	...24
6. Απόσχιση	
6.1 Σύνδεση της απόσχισης με την αυτοδιάθεση	...26
6.2 ΟΗΕ και απόσχιση	...29

6.3 Περιπτώσεις απόσχισης	...30
6.4 Τα υπέρ και τα κατά επιχειρήματα για την απόσχιση	...30
6.5 Η θεωρία της “θεραπευτικής απόσχισης” (Remedial Secession)	...32
6.6 Γενικά συμπεράσματα σχετικά με την απόσχιση	...34
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Περιπτωσιολογικές μελέτες: Κόσοβο, Κριμαία, Καταλονία	
8. Κόσοβο	
8.1 Εισαγωγή	...37
8.2 Ιστορικό, πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο	...37
8.3 Η συμφωνία Rabouillet και η επέμβαση του NATO	...40
8.4 Απόφαση 1244/1999	...41
8.5 Σχέδιο Αχτισάαρι (Ahtisaari)	...42
8.6 Ανεξαρτησία Κοσόβου (2008)	...43
9. Κριμαία	
9.1 Ιστορικό πλαίσιο	...45
9.2 Η αρχή των προβλημάτων για την Κριμαία και η εξέλιξή τους στο πέρασμα των χρόνων	...46
9.3 Τα προβλήματα σήμερα και το δημοψήφισμα της ανεξαρτησίας της Κριμαίας	...48
10. Καταλονία	
10.1 Ιστορικό πλαίσιο	...49
10.2 Σύνταγμα του 1978 και τι προβλέπει για τις αυτόνομες περιοχές	...53
10.3 Σήμερα, απαίτηση για ανεξαρτησία	...54
11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	...55
12. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	...59

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του τμήματος των Διεθνών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας ξεκίνησε η κρίση στην Κριμαία και πιο συγκεκριμένα το Φεβρουάριο του 2014. Την ίδια χρονική περίοδο βρισκόμουν στην αναζήτηση του θέματος που θα επέλεγα για τη διπλωματική μου εργασία. Εξαιτίας της έκρυθμης κατάστασης στη συγκεκριμένη περιοχή, αποφάσισα να ασχοληθώ με την έννοια της αυτοδιάθεσης των λαών και την απόσχιση, για να μπορέσω να ερμηνεύσω τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην Κριμαία και να τα συγκρίνω με ακόμη δύο περιοχές, μία πλέον αυτόνομη, το Κόσοβο, και μία στην οποία αρκετοί πολίτες της απαιτούν την απόσχιση από την υπόλοιπη χώρα και διενεργούν ανέπισημα δημοψήφισματα για να ελέγξουν την πρόθεση ανεξαρτοποίησής τους, την Καταλονία.

Επιδίωξη μου είναι μέσα από αυτή την εργασία, να προσπαθήσω να δώσω στον αναγνώστη αρχικά το θεωρητικό και νομικό πλαίσιο σε μία από τις πλέον αμφισβητούμενες έννοιες του διεθνούς δικαίου, δηλαδή την αυτοδιάθεση των λαών, τόσο ως προς τη σημασία της, όσο και ως προς τα όριά της και εν συνεχεία να αναλύσω τα αποσχιστικά κινήματα που είτε έλαβαν χώρα (βλ. Κόσοβο), είτε λαμβάνουν χώρα, κατά τη διάρκεια που εκπονείται η συγκεκριμένη εργασία (βλ. Κριμαία) είτε τέλος πρόκειται να λάβουν κάποια στιγμή στο μέλλον (βλ. Καταλονία) και την κατάληξη και των τριών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αυτοδιάθεση των λαών και απόσχιση. Δύο έννοιες τόσο σημαντικές τη σημερινή εποχή, αλλά ταυτόχρονα και τόσο περίπλοκες για να ερμηνευθούν. Ο όρος αυτοδιάθεση έκανε για πρώτη φορά αισθητή την παρουσία του στο λόγο του Αμερικανού Πρόεδρου Woodrow Wilson, αλλά καθιερώθηκε ως έννοια στη συνείδηση των κρατών αρκετά χρόνια αργότερα από το Χάρτη του ΟΗΕ. Ο όρος απόσχιση αποτελεί την πιο ακραία εκδήλωση της αυτοδιάθεσης και είναι πλέον στις μέρες μας συνυφασμένη με τα κράτη που προσπαθούν να ανεξαρτοποιηθούν, καθώς πάντοτε την επικαλούνται. Τα περισσότερα κράτη έχουν δημιουργηθεί επικαλούμενα τις παραπάνω έννοιες. Άλλα αποσχίστηκαν φιλικά, όπως η Τσεχία και η Σλοβακία και άλλα συγκρούστηκαν βίαια με το κράτος στο οποίο ανήκαν, για να καταφέρουν να αποσχιστούν, όπως η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, το Κόσοβο και πρόσφατα η Κριμαία. Υπάρχουν βέβαια και περιοχές, οι οποίες αν και λαμβάνουν αρκετά προνόμια από τις κεντρικές τους κυβερνήσεις και έχουν και μία μορφή αυτοκυβέρνησης, επιμένουν στην απόσχισή τους, γιατί θεωρούν πως ακόμη και με αυτό τον τρόπο βγαίνουν ζημιωμένοι, όπως η Καταλονία, οι Βάσκοι, οι Φλαμανδοί.

Θεώρησα χρήσιμο, πριν από την είσοδο στην καρδιά του ζητήματος και την ανάλυση των τριών περιπτώσεων της Κριμαίας, του Κοσόβου και της Καταλονίας, να προηγηθεί το πρώτο μέρος που θα αφορά την αυτοδιάθεση των λαών και ένα ακόμη σχετικά με την απόσχιση, για να έχει ο αναγνώστης μία σαφής αντίληψη για τα δύο αυτά δικαιώματα. Όμως, επειδή αυτά τα δύο κεφάλαια δε θα έδιναν από μόνα τους μία πλήρη και γενική εικόνα για το πως λαμβάνει τις αποφάσεις του το Διεθνές Δικαστήριο και το πως αντιδράει η διεθνής κοινότητα απέναντι στις αποσχιστικές διεκδικήσεις και στις ανθρωπιστικές κρίσεις που ενδέχεται να προκύψουν από την δράση των αποσχιστικών κινημάτων, όπως και επιπλέον τη συνήθως βίαιη αντίδραση των κεντρικών κυβερνήσεων, η οποία αποσκοπεί στην αποτροπή της απώλειας εδάφους για τα κυρίαρχα κράτη. Για αυτό το λόγο προστέθηκε στην εργασία η Τελική Πράξη του Ελσίνκι, που εστιάζει στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης. Τέλος, στο 4ο και στο 5ο κεφάλαιο κάνω μία εκτενής αναφορά στις διακρίσεις της αυτοδιάθεσης και στους φορείς της.

Όσον αφορά το δεύτερο μέρος, γίνεται αρχικά μία πλήρης αναφορά στο ιστορικό, το πολιτικό και το θεσμικό πλαίσιο της κάθε μία από τις τρεις περιπτώσεις ξεχωριστά και στη συνέχεια αναλύεται το σημερινό καθεστώς τους.

Έτσι, μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα όσον αφορά κατά πόσο είναι εφικτό τη σήμερον ημέρα περιοχές να απαιτούν την αυτονομία τους και κατά πόσο μοιάζουν μεταξύ τους οι τρεις περιπτώσεις.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ

2. Η πριν απο τον Χάρτη του ΟΗΕ κατάσταση - Εθνική αυτοδιάθεση (1789-1920)

2.1 Η θεωρία στο παλιό καθεστώς

Η ιδέα της αυτοδιάθεσης είναι τόσο παλιά όσο και η ανθρώπινη κοινωνία. Χρονολογείται ως μέρος της πολιτικής θεωρίας από την εποχή του Διαφωτισμού, όταν και ως έννοια αρχίζει να αναστατώνει τα έθνη, τα κράτη και γενικότερα τη διεθνή κοινότητα. Ο Klemens von Metternich υποστήριζε πως «η αυτοδιάθεση είναι μία αρχή η οποία δε λέει τίποτα, ωστόσο συναρπάζει τους λαούς». Αποτελεί λογική συνέπεια της αναγνώρισης της ελευθερίας του ανθρώπου και της ιδέας του έθνους.¹

Οι παραπάνω αντιλήψεις, ωστόσο, δεν ήταν καθόλου αποδεκτές στο παλιό καθεστώς, όπου αρκετοί στοχαστές και θεωρητικοί του διεθνούς δικαίου ασχολήθηκαν με την έννοια αυτή από τον 16ο αιώνα, όπως ο H. Grotius, ο F. Vittoria, ο E. Vattel και ο Puffendorf. Οι απόψεις των παραπάνω ήταν πιο μετριοπαθείς, σε σχέση με του J. Bodin, του οποίου τελικά επικράτησε μέχρι τη Γαλλική Επανάσταση. Συγκεκριμένα, πρέσβευε ότι δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στην απόλυτη εξουσία του μονάρχη.² Ο μονάρχης ταυτιζόταν με το κράτος και η παντοδυναμία του ήταν απόλυτη και απαραβίαστη τόσο στην εσωτερική όσο και στη διεθνή έννομη τάξη. Τα άτομα και οι λαοί δεν είχαν κανένα δικαίωμα απέναντι στον κυρίαρχο, στον οποίο ήταν υποτελείς. Για όλο το διάστημα των δύο αιώνων, η έννοια της αυτοδιάθεσης από τη μία καταδικάζεται ως επαναστατικό κίνημα και από την άλλη γίνεται κατά εξαίρεση δεκτή ως πολιτική αρχή ή ως αφηρημένη νομική έννοια.

2.2 Η επιροή της Αμερικανικής και Γαλλικής Επανάστασης

Η αυτοδιάθεση περνά από τη σφαίρα των ιδεών στην πολιτική και νομική πραγματικότητα και ταυτίζεται με αρχές όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η ισότητα, χάριν στην Αμερικανική Διακήρυξη του 1776 η οποία διακηρύσσει πως όταν μία μορφή κυβέρνησης καταστρέφει τους σκοπούς μίας διακυβέρνησης, που είναι η «η ζωή, η ελευθερία και η αναζήτηση ευτυχίας» και δε διαθέτει πια την αποδοχή των κυβερνωμένων, τότε ένας λαός έχει το δικαίωμα να την αλλάξει ή να την καταργήσει

1 Καλογερόπουλος-Στρατής Στ., *Η νομική φύση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών*, 1978, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών

2 Μπρεδήμας Αν., *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1986, σελ. 16

και να θεσπίσει νέα διακυβέρνηση. Επίσης, μεγαλύτερο μερίδιο αλλαγής στην έννοια της αυτοδιάθεσης φέρει η Γαλλική Διακήρυξη του 1789, αποτέλεσμα της Γαλλικής Επανάστασης, η οποία με τη σειρά της τονίζει ότι η εθνική αυτοδιάθεση δεν εμφανίζεται ως διακαίωμα στην απόσχιση, αλλά ως υποχρέωση να μην προσαρτώνται εδάφη χωρίς τη θέληση της πλειοψηφίας των κατοικών της εν λόγω περιοχής.³ Πρόκειται δηλαδή, για μία ανατροπή σε σχέση με αυτό που πρέσβευε ο J. Bodin, καθώς πλέον η κυβέρνηση θα έπρεπε να είναι υπόλογη στο λαό.

2.3 Η περίοδος μεταξύ της Γαλλικής Επανάστασης και του Α' Παγκοσμίου Πολέμου

Ωστόσο, από εκείνη την περίοδο και μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η αυτοδιάθεση των λαών με τη μορφή της "αυτοδιάθεσης των εθνών", όπως ονομαζόταν τότε, πέφτει σε αδράνεια και πολλά αιτήματα λαών, όπως των Ούγγρων, των Πολωνών, των Τσέχων και των Σλοβάκων έμειναν ανικανοποίητα. Οι λόγοι ήταν η αντίδραση της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία φοβόταν πως λόγω της μεγάλης ανομοιογένειάς της θα υπήρχαν τάσεις για διάσπαση στο εσωτερικό της⁴ και το Συνεδρίου της Βιέννης το 1815, το οποίο καταδίκασε την αρχή των εθνοτήτων και το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση και θεμελίωσε το έργο του στην άρνηση της εθνικής ιδέας, πάνω δηλαδή στην αρχή της νομιμότητας και του συστήματος ισορροπίας.

Παρά το Συνέδριο όμως, η Ευρώπη δε μπορούσε πλέον να επιστρέψει στην πριν το 1789 τάξη πραγμάτων, όπου οι δυναστικοί δεσμοί αποτελούσαν τις ορθολογικές και φυσιολογικές πολιτικές ρυθμίσεις, καθώς πλέον οι κυβερνήσεις λάμβαναν υπόψη τους υπηκόους τους, όσο και αν ορισμένων χωρών οι κυβερνήσεις δεν ήθελαν καθόλου να δείχνουν ενδιαφέρον για την άποψη του λαού. Για αυτό το λόγο και το οικοδόμημα της Βιέννης δεν άργησε να καταρρεύσει από την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Ελλάδας και του Βελγίου. Από τότε η ιδέα των εθνικής αυτοδιάθεσης κερδίζει έδαφος με αποτέλεσμα την ίδρυση χωρών, όπως την Ιταλία, τη Γερμανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία⁵ Γενικότερα, μετά τη Γαλλική Επανάσταση η πολιτική άρχισε να βασίζεται

3 Marchildon G. & Maxwell Ed., *Quebec's right to secession under Canadian and International Law*, Virgin Journal of International Law, 1992, p. 599 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/vajint32&div=24&id=&page=>

4 Μπρεδήμας Αν., *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, ό.π., σελ 17

5 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1977, σελ. 43

ολόενα και περισσότερο στην ιδεολογία και στο ότι ο εθνικισμός αποτελεί ένα κατεξοχήν ιδεολογικό πολιτικό κίνημα.⁶

Ορισμένοι διεθνολόγοι, όπως ο L. Oppenheim, διαπίστωσαν ότι το πέρασμα από το 19ο αιώνα στον 20ο όσον αφορά την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης «διαθέτει τέτοια δύναμη ώστε είναι άκαρπο να επιχειρήσει κανείς να σταματήσει τη νίκη της. Όταν μία κοινότητα πολλών εκατομμυρίων καταστούν τόσο ισχυροί ώστε να θεωρούν αναγκαίο να αποκτήσουν ένα κράτος, στο οποίο να ζουν με βάση τα δικά τους ιδανικά και να κτίσουν ένα δικό τους εθνικό πολιτισμό, σίγουρα θα το αποκτήσουν αργά ή γρήγορα. Αυτό που οφείλει να κάνει η διεθνής πολιτική είναι να επιβάλει τον κανόνα οι μειονότητες των ατόμων άλλης φυλής να μην τίθενται εκτός νόμου, αλλά να αντιμετωπίζονται με ισότητα, όπως η πλειοψηφία».⁷

2.4 Η περίοδος του Μεσοπολέμου και οι διακηρύξεις των Wilson και Lenin

Σημαντική στιγμή για να αναδυθεί δυναμικά στη διεθνή σκηνή η εθνική αυτοδιάθεση ήρθε στη μεσοπολεμική περίοδο, τόσο από τον Αμερικανό πρόεδρο Woodrow Wilson, όσο και από το Ρώσο ηγέτη του κινήματος των μπολσεβίκων Vladimir Lenin, από διαφορετική ωστόσο αφετηρία. Ο πρώτος επεδίωκε μία μακροχρόνια ειρήνη με την επικράτηση της θεωρίας της δημοκρατίας και ως εκ τούτου τη διάλυση των κεντρικών αυτοκρατοριών, όπως της Οθωμανικής και της Αυστροουγγρικής, ενώ ο δεύτερος προσπαθούσε να εδραιώσει και να ενδυναμώσει τη θεωρία του σοσιαλισμού που ισοδυναμούσε με το τέλος των αποικιακών ιμπεριαλιστικών τάσεων. Απώτερος όμως στόχος και των δύο ηγετών αποτελούσε η προσπάθεια προσεταιρισμού των καταπιεζόμενων εθνοτήτων για την υλοποίηση στρατηγικών στόχων. Έτσι, διακήρυξαν, με βασικό γνώμονα τη γλώσσα και την κουλτούρα, το δικαίωμα όλων των εθνοτικά ομοιογενών ομάδων στη σύσταση ανεξαρτήτων εθνών - κρατών.⁸

Πιο αναλυτικά, η τότε νεογέννητη Σοβιετική Ένωση ήταν αυτή που πρώτη αναγνώρισε την αρχή της αυτοδιάθεσης με το "Διάταγμα για την Ειρήνη" στις 8 Νοεμβρίου του 1917 σαν μία νέα αρχή του διεθνούς δικαίου και τη συμπεριέλαβε στη "Διακήρυξη των Λαών της Ρωσίας" στις 15 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου. Τόνιζε ως παράνομη την προσάρτηση των μικρών και αδύναμων λαών χωρίς την επιθυμία και τη

6 Kedourie El., *Ο Εθνικισμός*, Εκδόσεις Κατάρτι, 1999, σελ. 140-143, 201

7 Ηρακλειδης Αλ., *Διεθνής Κοινωνία*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005, σελ. 230

8 Emerson R., *Self-determination, American Journal of International Law*, 1971, p. 463, <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil65&div=36&id=&page=>

συγκατάθεση ολόκληρου του λαού τους. Επιπλέον, το Σύνταγμα της υπογράμμιζε πως «κάθε μέλος της Ένωσης έχει το δικαίωμα να αποσχισθεί ελεύθερα από τη Σοβιετική Ένωση, συμπεριλαμβανομένου και του σχηματισμού ανεξάρτητου κράτους». Στο πλαίσιο της εφαρμογής αυτής, ορισμένοι λαοί, όπως η Φινλανδία, η Πολωνία και οι Βαλτικές Χώρες επανέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Έτσι, μετά από αυτές τις εξελίξεις, ακόμη και ο ίδιος ο Λένιν μετρίασε την έκταση του δικαιώματος δηλώνοντας ότι η εφαρμογή του «αφού υπολογίσουμε τα συμφέροντα κοινωνικής ανάπτυξης σαν ένα σύνολο και τα συμφέροντα της ταξικής πάλης του προλεταριάτου για το σοσιαλισμό», φοβούμενος για την ανεξαρτησία και άλλων λαών εντός της Σοβιετικής Ένωσης.⁹ Στη διεθνή έννομη τάξη, ωστόσο, η Σοβιετική Ένωση αποτελούσε έναν αδιάλλακτα υπέρμαχο της αυτοδιάθεσης των λαών, λόγω στρατηγικού σχεδιασμού, καθώς απέβλεπε στη μείωση της δύναμης των αντιπάλων της με την απελευθέρωση των αποικιών.¹⁰

Ο όρος της αυτοδιάθεσης (self – determination), όμως, συνδέθηκε κυρίως με τον Αμερικανό πρόεδρο, ο οποίος στη Διάσκεψη Ειρήνης στα ανάκτορα των Βερσαλλιών στο Παρίσι στις 8 Ιανουαρίου του 1918 εκφώνησε τον περίφημο λόγο του, γνωστού ως “δεκατέσσερα (14) σημεία”, όπου στο πέμπτο σημείο διακήρυξε πως κατά την αρχή της εδαφικής κυριαρχίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων πληθυσμών, θέτοντας έτσι τις βάσεις για την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. Συγκεκριμένα, ανέφερε: «Οι λαοί πρέπει να κυριαρχούνται και να κυβερνώνται με δική τους συναίνεση. Η αυτοδιάθεση δεν είναι κενό σχήμα λόγου». Αξίζει να τονισθεί πως τα οκτώ από τα δεκατέσσερα σημεία αναφέρονται σε πτυχές της εθνικής αυτοδιάθεσης.¹¹ Υπάρχει, ωστόσο, η άποψη πως ο πρόεδρος των ΗΠΑ μέχρι και το 1916 προτιμούσε τον όρο αυτοκυβέρνηση (self – government) εστιάζοντας έτσι στην ελεύθερη επιλογή του εσωτερικού μοντέλου διακυβέρνησης και πως ο όρος της αυτοδιάθεσης των λαών αποτελεί μετάφραση του γερμανικού “*Sehltbestimmungsrecht*” που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από γερμανικούς σοσιαλιστικούς κύκλους στις αρχές του 20ου αιώνα και τον οποίο ο Wilson ασπάστηκε μεταγενέστερα, σε μία κίνηση που αποτελούσε απάντηση τόσο στην αντίστοιχη των μπολσεβίκων, όσο και στις νέες ανάγκες που γέννησε το ζήτημα των εθνοτήτων κατά τη διάρκεια του πολέμου.¹²

9 Μπρεδήμας Αν. *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, ό.π., σελ. 17-18

10 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, ό.π., σελ. 37-41

11 Kissinger H., *Διπλωματία*, εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη – Νέα Σύνορα, Αθήνα 1995, σελ. 245-275

12 Pomerance M., *The United States and self – determination perspectives on the Wilsonian conception*, American journal of International Law, 1976, p. 1-2,17 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?>

Η διακήρυξη όμως, της εν λόγω αρχής από τον πρόεδρο των ΗΠΑ δημιούργησε σκεπτικισμό και αμηχανία ακόμη και στους πιο στενούς του συνεργάτες. Δεν ήταν ευκρινής και δύσκολα μπορούσε να βρει εφαρμογή στο Ευρωπαϊκό ή Μεσανατολικό σκηνικό των ανάμεικτων πληθυσμών, ακόμη και αν υπήρχε περίσσειμα καλής θέλησης, καθώς θα χρειαζόταν να λάβουν χώρα αρκετές μετακινήσεις και ανταλλαγές πληθυσμών. Ο ίδιος ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Robert Lansing, είχε αμφιβολίες σχετικά με την αρχή αυτή, θεωρώντας την «γεμάτη δυναμίτη, ικανή να δημιουργήσει δυσαρέσκεια, αναταραχή και εξέγερση, καθώς θα αναπτέρωνε ελπίδες που δε θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν. Φοβάμαι ότι θα κοστίσει χιλιάδες ζωές και στο τέλος δε μπορεί παρά να χάσει την αξιοπιστία της..»¹³

Τελικά αν και έγινε επίκληση της αρχής σε αρκετές περιστάσεις, εφαρμόστηκε επιλεκτικά για την ανασυγκρότηση των Πολωνών, για την ανεξαρτησία των Τσέχων και Σλοβάκων (λόγω του μεγάλου κύρους που διέθετε ο φιλόσοφος και πολιτικός Τόμας Μάζαρυκ), των Φινλανδών, των Βαλτικών Χωρών και στην αποκατάσταση των Ούγγρων από την Αυστροουγγρική αυτοκρατορία. Κυριάρχησε δηλαδή η τάση μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων να ικανοποιήσουν, πέρα από τα δικά τους συμφέροντα, τους πιστούς συμμάχους τους και ταυτόχρονα να επιδείξουν ιδιαίτερη αυστηρότητα στους ηττημένους, για να μειώσουν τη δύναμη τους με το διαμελισμό των τελευταίων (Αυστρο-Ουγγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Γερμανία).¹⁴ Αξίζει να αναφερθεί η δεσμευτική ρήτρα που επιβλήθηκε στην Αυστρία, σύμφωνα με την οποία δεν είχε το δικαίωμα να ενωθεί με τη Γερμανία, παρά μόνο με τη ρητή συγκατάθεση της Κοινωνίας των Εθνών (Άρθρο 88/1919 της Συνθήκης του Σαίν Ζερμαίν)¹⁵

2.5 Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και εθνική αυτοδιάθεση

Κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου έγινε πολλές φορές επίκληση στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης. Συγκεκριμένα, υπάρχουν αναφορές στη Διακήρυξη της Ουάσιγκτον το 1942, της Μόσχας το 1943 και σε άλλα σημαντικά έγγραφα της εποχής. Εκείνη τη χρονική περίοδο και συγκεκριμένα το 1941, η αρχή υιοθετείται από το Χάρτη του Ατλαντικού ως μία πολιτική που φέρνει ως αποτέλεσμα το

[handle=hein.journals/ajil70&div=5&id=&page=](https://www.jstor.org/stable/2344841)

13 Ηρακλειδης Αλ., *Διεθνής Κοινωνία*, ό.π., σελ. 231

14 Pomerance M., *The United States and self-determination perspectives on the Wilsonian conception*, ό.π., p. 3-4

15 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, ό.π., σελ. 51

σεβασμό «...για το δικαίωμα όλων των λαών να επιλέξουν τη μορφή διακυβέρνησης υπό την οποία θέλουν να ζήσουν» (σημείο III). Ακόμη, στο Χάρτη υπήρχαν αρχές «κοινές για την εθνική πολιτική των κρατών, στις οποίες τα κράτη στήριζαν τις ελπίδες τους για ένα καλύτερο μέλλον στον κόσμο», που αφορούσαν την αποκήρυξη κάθε μορφής επεκτατικής πολιτικής και στη μη διεκδίκηση εδαφικών αλλαγών, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των λαών».¹⁶ Αν και με το III σημείο του Χάρτη περί της αρχής της αυτοδιάθεσης, η Σοβιετική Ένωση δε συμβιβαζόταν, λόγω των πολλών διαφορετικών λαών που συμπεριελάμβανε το κράτος της, παρόλα αυτά υπέγραψε γιατί επιθυμούσε να ενισχύσει τον αγώνα ενάντια στο Χίτλερ. Ακόμη και οι δύο μεγάλοι ηγέτες των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας, Franklin Roosevelt και Winston Churchill αντίστοιχα, μετέφραζαν την αρχή της αυτοδιάθεσης διαφορετικά και για αυτό δημιουργήθηκαν ορισμένες τριβές με το μεν πρώτο να την ερμηνεύει ως το προκαταρκτικό στάδιο για την αποτίναξη του αποικιακού ζυγού, ενώ ο δεύτερος ως αποκατάσταση των ευρωπαϊκών κρατών που βρίσκονταν κάτω από τη ναζιστική μπότα.¹⁷

Συνοψίζοντας για την περίοδο που μεσολάβησε ανάμεσα στη λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και την υιοθέτηση του Χάρτη του ΟΗΕ, είναι γεγονός πως η αυτοδιάθεση δεν αναγνωρίστηκε πλήρως, αλλά μερικώς μέσα από το σύστημα προστασίας των μειονοτήτων που βέβαια δεν αφορούσε τις μειονότητες που διαβιούσαν στις Μεγάλες Δυνάμεις και από τη διενέργεια δημοψηφισμάτων.¹⁸

3. Το σημερινό καθεστώς της αυτοδιάθεσης των λαών

3.1 Η αυτοδιάθεση των λαών, σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ

Με το πέρας του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, ως νομικός κανόνας, αναφέρεται για πρώτη φορά στο χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Πιο συγκεκριμένα, στο Άρθρο 1, παράγραφος 2 δηλώνεται ότι ένας από τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών είναι «η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών, βασισμένη στο σεβασμό της αρχής της ισότητας και αυτοδιαθέσης των λαών...». Ενώ, η

16 Νάσκου-Περράκη Π., *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών – Η θεσμική διάσταση*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005

17 Μπρεδήμας Αν. *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, ό.π., σελ. 22

18 Thornberry P., *Minorities and human rights law*, Minority rights group, London 1991, p. 138

προάσπιση των σκοπών του Χάρτη, σύμφωνα με το Άρθρο 55 επιτυγχάνεται με τη «δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ευημερίας, οι οποίες είναι αναγκαίες για να υπάρξουν μεταξύ των εθνών σχέσεις ειρηνικές και φιλικές, βασισμένες στο σεβασμό της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών».¹⁹ Στόχος των άρθρων αυτών σχετικά με την αυτοδιάθεση από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών ήταν η ανύψωση του επιπέδου της ζωής για όλους, η επίλυση των διεθνών οικονομικών, κοινωνικών και συναφών προβλημάτων και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στο πλαίσιο της επίτευξης συνθηκών σταθερότητας και ευημερίας.

Επιπρόσθετα, με έμμεσο τρόπο παρουσιάζονται στα άρθρα 73 και 76. Αναλυτικότερα, το άρθρο 76, κεφάλαιο 7, το οποίο αφορά την κηδεμονία των εδαφών, αναφέρει πέρα από όλα τα υπόλοιπα, την υποχρέωση «να ευνοείται εξίσου η προοδευτική εξέλιξη των εν λόγω λαών, μέχρι να αποκτήσουν την ικανότητα να αυτοδιοικούνται ή την ανεξαρτησία τους, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων συνθηκών κάθε εδάφους και του πληθυσμού του, των ελεύθερα εκφραζόμενων βλέψεων των ενδιαφερόμενων πληθυσμών...» Μπορεί δηλαδή να μην αναφέρεται ευθέως στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, θέτει όμως ως πρωταρχικό στόχο ένα εναλλακτικό δικαίωμα, είτε δηλαδή την ελεύθερη διακυβέρνηση είτε την ανεξαρτησία. Για να επιτευχθεί η επιλογή ανάμεσα στα δύο δικαιώματα χρειάζεται η έκφραση της βούλησης των ενδιαφερόμενων πληθυσμών, που εξαρτάται από την υπέρ αυτών αναγνώριση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση. Όσον αφορά το άρθρο 73, κεφάλαιο 6, εδώ γίνεται μνεία στο καθεστώς των μη αυτόνομων εδαφών, όπου τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών που αναλαμβάνουν «την ευθύνη να διοικούν εδάφη, οι πληθυσμοί των οποίων δεν είναι ακόμα σε θέση να αυτοδιοικούνται πλήρως..» αναγνωρίζουν την προτεραιότητα «των συμφερόντων των κατοίκων» και αποδέχονται «ως ιερή αποστολή και υποχρέωση να αναπτύξουν την ικανότητά τους να αυτοδιοικούνται και να τους βοηθήσουν στην προοδευτική εξέλιξη των ελεύθερων πολιτικών θεσμών τους..» Προκύπτει δηλαδή από το συγκεκριμένο άρθρο, πως το δικαίωμα στην ανεξαρτησία, που συνεπάγεται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, αναγνωρίστηκε σε όφελος των συγκεκριμένων λαών.²⁰

19 Νάσκου-Περράκη Π., *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών – Η θεσμική διάσταση*, ό.π., σελ. 20, 37

20 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, ό.π., σελ 136-137

3.2 Άλλες Διακηρύξεις που αναγνωρίζουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης

Ως νομικό δικαίωμα πλέον, η αρχή της αυτοδιάθεσης συναντάται για πρώτη φορά στη Διακήρυξη με αριθμό 1514 για Χορήγηση Ανεξαρτησίας στις αποικίες του 1960, όπου ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες της διαδικασίας αποαποικιοποίησης στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Το δικαίωμα δηλαδή της αυτοδιάθεσης στην περίοδο αποαποικιοποίησης ήταν πολύ σημαντικό, καθώς αναγνωριζόταν ως ένα δικαίωμα των αποικιών να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους. Η παραπάνω Διακήρυξη απευθυνόταν σε όλα τα κράτη και αποτελεί έναν πραγματικό Χάρτη της αποαποικιοποίησης, που έχει μεγαλύτερη έκταση και από τον Χάρτη του ΟΗΕ, όσον αφορά αυτό το θέμα.

Στη συνέχεια, τα δύο Διεθνή Σύμφωνα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που υπεγράφησαν στις 16 Δεκεμβρίου του 1966, και αφορούσαν το μεν πρώτο τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, το δε δεύτερο τα Πολιτιστικά, Οικονομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, σε συνδυασμό μαζί με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, εμπεριέχουν ένα ευρύτερο περιεχόμενο της έννοιας της αυτοδιάθεσης. Στο άρθρο 1, και των δύο Συμφώνων του 1960, η αυτοδιάθεση παρουσιάζεται ως ένα γενικό δικαίωμα το οποίο δεν περιορίζεται στο στενό πλαίσιο της αποαποικιοποίησης. Αναλυτικότερα, στην πρώτη παράγραφο αναφέρεται ότι: «Όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Σύμφωνα με το δικαίωμα αυτό, καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό καθεστώς τους και εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και μορφωτική ανάπτυξή τους». Στο συγκεκριμένο κείμενο αν και αποφεύγεται ο ορισμός της αυτοδιάθεσης, προσδιορίζεται ένα άλλο δικαίωμα, το οποίο είναι τόσο ο ελεύθερος καθορισμός του πολιτικού καθεστώτος του λαού όσο και η εξασφάλιση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Η αναφορά στο πολιτικό καθεστώς αποτελεί λογική συνέπεια του δικαιώματος στην ελεύθερη αυτοδιάθεση. Τέλος, η τρίτη παράγραφος τονίζει ότι «Τα κράτη που μετέχουν του παρόντος Συμφώνου, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που έχουν αναλάβει την ευθύνη να διοικούν τα μη αυτόνομα και υπό κηδεμονία εδάφη, είναι υποχρεωμένα να διευκολύνουν την υλοποίηση του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση και να σέβονται το δικαίωμα αυτό, σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ». Σε αυτήν την παράγραφο υπογραμμίζεται δηλαδή το γεγονός ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης πρέπει να αναγνωρίζεται χωρίς καμία εξαίρεση, από όλα τα κράτη που βάζουν την υπογραφή τους και για όλες τις εξαρτημένες χώρες. Συνολικά, το 1ο άρθρο των δύο Συμφώνων

αποτελεί προέκταση του Χάρτη του ΟΗΕ και της Διακήρυξης για τη Χορήγηση Ανεξαρτησίας στους αποικιοκρατούμενους λαούς, που είχαν προηγηθεί.²¹

3.3 Αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και από άλλους Οργανισμούς εκτός του ΟΗΕ

Πέρα από τον ΟΗΕ, και άλλοι περιφερειακοί οργανισμοί θα αναγνωρίσουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση εκτός αποικιακού περιβάλλοντος, οριοθετώντας το όμως σε σχέση και με τον σεβασμό θεμελιωδών αρχών του διεθνούς δικαίου. Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι του 1975, δηλώνει ότι: «τα συμμετέχοντα κράτη θα σέβονται την ισότητα των δικαιωμάτων των λαών και το δικαίωμά τους στην αυτοδιάθεση», και προσθέτει πως: «όλοι οι λαοί έχουν πάντα το δικαίωμα, σε πλήρη ελευθερία, να προσδιορίζουν, όποτε και όπως αυτοί το επιθυμούν, το εσωτερικό και εξωτερικό πολιτικό τους status, χωρίς καμία εξωτερική παρέμβαση».²² Επιπλέον, αναφορά για το δικαίωμα αυτό των λαών κάνει και ο Αφρικανικός Οργανισμός, όπως αυτό προκύπτει από την ερμηνεία του Αφρικανικού Χάρτη για τα Δικαιώματα των Ατόμων και των Λαών. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 20 παράγραφος 1 υπογραμμίζεται η ανάγκη πως: «Όλοι οι λαοί πρέπει να έχουν δικαίωμα στην ύπαρξή τους. Θα πρέπει να διαθέτουν το αναμφισβήτητο και αναφαίρετο δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Θα πρέπει ελεύθερα να προσδιορίζουν το πολιτικό καθεστώς τους και θα πρέπει να επιτυγχάνουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή τους, σύμφωνα με την πολιτική που οι ίδιοι έχουν επιλέξει».²³ Βέβαια, εξαιτίας της εθνοτικής ετερογένειας, πολλά αφρικανικά κράτη, υιοθετούν μια πιο στενή ερμηνεία της αρχής της αυτοδιάθεσης, συνδέοντας την με την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα.

21 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, ό.π., σελ 167-169

22 OSCE, *Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe*, Principle VIII, Helsinki 1975, <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>

23 *African Charter on Human and Peoples' Rights*, 1981, O.A.U. Doc. CAB/LEG/67/3 Rev. 5, http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf

3.4. Η πράξη του Ελσίνκι

Την 1η Αυγούστου του 1975 υπογράφηκε μεταξύ όλων -πλην Αλβανίας- των ευρωπαϊκών κρατών, δυτικών τότε και ανατολικών, περιλαμβανομένης της Σοβιετικής Ένωσης και των ΗΠΑ (σύνολο 35 χώρες) μια από τις σημαντικότερες συμφωνίες-συνθήκες του 20ού αιώνα, την αποκαλούμενη “Τελική Πράξη του Ελσίνκι”. Η Τελική Πράξη ήταν το αποτέλεσμα της δρομολογημένης από το 1972 διαδικασίας της ΔΑΣΕ (Διάσκεψη για Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη) που έμελλε να σημαδέψει και να προκαλέσει τις κοσμογονικές αλλαγές στην Ευρώπη στο τέλος της δεκαετίας του 1980, και η οποία σήμερα μετονομασμένη και μετεξελιγμένη πλέον σε Οργανισμό για Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), έχει μόνιμα την έδρα της στη Βιέννη.²⁴

Η Πράξη του Ελσίνκι σε αντίθεση με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις Διακηρύξεις της το 1960 και 1970, είναι ένα κείμενο που εστιάζει στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης. Πρόκειται για ένα κείμενο με μεγάλη πολιτική και ηθική αξία το οποίο ωστόσο δεν είναι νομικά δεσμευτικό.

Συγκεκριμένα, αναγνωρίζει πως η αρχή της αυτοδιάθεσης μπορεί να εφαρμοστεί και πέρα από το αποικιακό περιβάλλον. Η Αρχή VIII του δεκαλόγου του Ελσίνκι αναφέρεται τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική αυτοδιάθεση. Συνιστά μία βελτιωμένη έκδοση του Άρθρου 1 της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών σε σχέση με τις φιλικές σχέσεις. Επίσης, το γεγονός πως χρησιμοποιεί τον όρο “πάντα”, γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για ένα διαρκές δικαίωμα (on going), καθώς συνεχίζει να υφίσταται ακόμα και όταν οι άνθρωποι έχουν διαλέξει κάποια μορφή διακυβέρνησης. Επιπλέον, με την Αρχή VII καθιερώνει την ανάληψη εκ μέρους των κρατών μερών την υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών, γεγονός που την προσδίδει ευρύτερη σημασία.²⁵

Το περιεχόμενο της πράξης του Ελσίνκι, σε γενικές γραμμές, μπορεί να θεωρηθεί πρωτοποριακό, καθώς δίνει μία νέα πνοή στο διεθνές σύστημα και παρέχει στους λαούς το δικαίωμα να επιλέγουν το πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς στο οποίο ανήκουν. Αρχικά, ένα πολύ σημαντικό μέτρο είναι ότι παρέχει το δικαίωμα στο σύνολο του πληθυσμού να μπορεί να χρησιμοποιήσει την αρχή της εξωτερικής αυτοδιάθεσης και όχι

24 Κανέλλης Γ., *Ποιος ξεχνάει την τελική πράξη του Ελσίνκι;*, Μάρτιος 2015, <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=39807>

25 Basic N. & Goetze D. & Smith Ch. Ant., *Conflict, Security and Development, Secession crises, human welfare and conflict resolution*, Carfax Publishing, 2003, p. 185-209, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1467880032000126912#.VUKCDiGqgko>

μόνο σε εθνοτικές ομάδες ή μειονότητες. Επιλέον, δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα της απόσχισης, καθώς η αρχή της εδαφικής κυριαρχίας είναι μείζονος σημασίας. Βέβαια, για να προστατευτούν καλύτερα τα δικαιώματα των μειονοτήτων, μετέβαλε το νόημα της αρχής για τη μεγαλύτερη προστασία τους. Επιπρόσθετα, στην πράξη του Ελσίνκι ο λαός ερμηνεύεται συσταλτικά, γιατί αν δινόταν διασταλτικά θα είχαν δικαίωμα και οι μειονότητες να αποσχιστούν, ενώ με αυτό τον τρόπο τους το απέτρεψαν οι 35 χώρες που πρωτουπέγραψαν τη πράξη, εξαιτίας του γεγονότος ότι έχουν στους κόλπους τους πάρα πολλές μειονότητες. Ένα τελευταίο πρωτοποριακό που συμπεριλήφθηκε στις αρχές της το Ελσίνκι αφορά την εθνική αυτοδιάθεση, την οποία τη θεωρεί μέσο για την επίτευξη των ειρηνικών σχέσεων και όχι σκοπό.²⁶

3.5 Γενικά συμπεράσματα ως προς την αναγνώριση

Σε γενικές γραμμές, η ένταξη της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλες Διεθνείς Συμβάσεις περιέπλεξε αντί να ξεκαθαρίσει το τοπίο, καθώς οι διατυπώσεις αποτελούν περισσότερο ρητορικές εκφράσεις παρά σαφείς υποχρεώσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δε συμπίπτουν οι γνώμες ως προς τη νομική φύση του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση. Πολλά κράτη υποστηρίζουν ότι, παρόλο την ενσωμάτωση στο Χάρτη του ΟΗΕ, ακόμα έχει μόνο πολιτικό χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, οι επίσημες διακηρύξεις των Ηνωμένων Εθνών τονίζουν τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του κανόνα, αν και δεν υπάρχει πλήρης ταύτιση απόψεων ως προς τον ακριβή ορισμό και του περιεχομένου του.

Ωστόσο, στην επέτειο για τη δεκαετή λειτουργία του ΟΗΕ, τα κράτη που είχαν αρνηθεί τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του δικαιώματος και αποτελούσαν τη μειοψηφία, διατύπωσαν θέσεις οι οποίες δεν ήταν σε πλήρη αντίθεση με το νομικό χαρακτήρα του δικαιώματος. Αυτό δείχνει ότι έχουν πλέον αποδεχτεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, παρά τις μικρές υπεκφυγές τους, χάρη στην αποδοχή από την πελιοψηφία των κρατών – μελών και την σωστή εφαρμογή της το τελευταίο διάστημα.

26 Davy R., *Cold War History, Helsinki myths: setting the record straight on the Final Act of the CSCE, 1975*, Routledge 2009, p. 1-22

4. Διακρίσεις της αυτοδιάθεσης

Μετά το τέλος της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης και πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1970-1990, η ακαδημαϊκή κοινότητα διέκρινε δύο κατηγορίες στην έννοια της αρχής της αυτοδιάθεσης, την εσωτερική που επαγγέλεται την αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση στο πλαίσιο ενός ανεξάρτητου κράτους και την εξωτερική που έχει εφαρμογή στη διαδικασία της αποαποικιοποίησης ή στη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους. Σκοπός της διεύρυνσης της έννοιας ήταν η πρόληψη συγκρούσεων και αποσχιστικών φαινομένων στα πλαίσια των ήδη συστημένων κρατών. Πρωτεργάτες για τη διάκριση αυτή ήταν διάσημοι διεθνολόγοι, όπως A. Cassese, Th. Frank, L. Helkin.²⁷

Η διάκριση αυτή δέχθηκε ακόμη επιρροές από το χωρισμό του κόσμου ανάμεσα σε δυτικό και μη δυτικό, με την κάθε πλευρά να παραμένει σταθερή στις απόψεις της. Ο μεν δυτικός κόσμος ήταν προσηλωμένος στην άποψη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντιπροσώπευε την εσωτερική αυτοδιάθεση, ο δε λοιπός μη δυτικός κόσμος, που στην πλειονότητα ήταν πρώην αποικίες, διατηρούσε τον προσανατολισμό του στην εξωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης, με την έννοια όμως, της εξωτερικής κυριαρχίας του κράτους και της εσωτερικής κυριαρχίας του επί του εδάφους και του συνόλου των πόρων, του ανθρώπινου δυναμικού και των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών.²⁸

I. Εσωτερική αυτοδιάθεση

Η εσωτερική έκφραση της αρχής της αυτοδιάθεσης αποτελεί δικαίωμα όλων των ατόμων, τα οποία κατοικούν στην επικράτεια ενός ήδη συστημένου κράτους. Έχει ταυτιστεί με στοιχεία όπως η εσωτερική κυριαρχία, η δημοκρατική αντιπροσώπευση, τα δικαιώματα αυτό-προσδιορισμού των ομάδων, καθώς και τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Η αρχή της αυτοδιάθεσης υπό αυτή τη μορφή, παρέχει δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης, του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, της ισότητας, της μη διάκρισης, του εκλέγειν και πολλών ακόμη και θέτει υποχρεώσεις προστασίας τους στην πλευρά του κράτους.²⁹ Μόνο όταν οι λαοί απολαμβάνουν αυτά τα

27 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007, σελ. 69

28 Cassese Ant., *Self-determination of Peoples, A legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, p. 55

29 Florio S., *The Fragmentation of Geopolitical Space: What Secessionist Movements Mean to the Present-Day State System*, Social Science Research Network, February, Spain 2011, p. 5

δικαιώματα, απαλλαγμένοι από ολοκληρωτικά καθεστώτα, μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα ότι εφαρμόζεται πλήρως η εσωτερική αυτοδιάθεση.

Η εσωτερική αυτοδιάθεση πηγάζει από το άρθρο 1 των δύο Διεθνών Συμφώνων του 1966. Διακηρύσσουν ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης συνίσταται στο δικαίωμα των λαών να προσδιορίζουν το πολιτικό καθεστώς τους και να επιτυγχάνουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξή τους. Η εσωτερική αυτοδιάθεση, λοιπόν, προϋποθέτει ότι όλα τα μέλη του πληθυσμού ενός κράτους απολαμβάνουν ελεύθερα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που απορρέουν από τα Σύμφωνα. Μόνο όταν κάθε άτομο ξεχωριστά απολαμβάνει αυτά τα δικαιώματα, τότε εφαρμόζεται πλήρως η αρχή της εσωτερικής αυτοδιάθεσης στο σύνολο του πληθυσμού.

Εν κατακλείδι, γίνεται κατανοητό πως η εσωτερική αυτοδιάθεση έχει δύο πτυχές. Η πρώτη αναφέρεται στο δικαίωμα κάθε λαού να προσδιορίζει ελεύθερα τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές κατευθύνσεις του κράτους στο οποίο ανήκει και να επιλέγει το σύστημα διακυβέρνησης κάτω από το οποίο επιθυμεί να ζήσει. Η δεύτερη και τελευταία πτυχή αφορά τα δικαιώματα των μειονοτήτων, των χωριστών ομάδων και των υποδιαιρέσεων του πληθυσμού. Αναλυτικότερα, απαγορεύει όποια διαφορετική μεταχείριση σε βάρος των μειονοτικών ομάδων.³⁰

II. Εξωτερική αυτοδιάθεση

Η εξωτερική αυτοδιάθεση υποδηλώνει πως οι πολιτικοί θεσμοί ενός κράτους θα πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από εξωγενείς παρεμβάσεις. Με άλλα λόγια, η εξωτερική πτυχή της αρχής της αυτοδιαθέσης συστήθηκε ως το δικαίωμα ενός πληθυσμού, ο οποίος κατοικεί σε ένα γεωγραφικά προσδιορισμένο έδαφος, να διαμορφώσει ελεύθερα και αυτοβούλως τη διεθνή του θέση και υπόσταση. Επιπλέον, απαγορεύει την ανάμειξη ενός κράτους στα εσωτερικά ενός άλλου και τονίζει το σεβασμό ως προς την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία. Επιπρόσθετα, αποτρέπει την εισβολή ενός κράτους σε ένα άλλο, για να το καταλάβει. Η εφαρμογή της όμως τελικά, περιορίστηκε σε αποικιακά εδάφη, περιοχές υπό ξένη κατοχή ή μη αυτοδιοικούμενες περιοχές.³¹

Η εξωτερική αυτοδιάθεση χρησιμοποιήθηκε, κυρίως, την περίοδο της αποαποικιοποίησης για να αποκόψουν οι αποικίες τα δεσμά με τις μητροπόλεις. Η αρχή utis possidetis juris αποτέλεσε την αρχή για την εφαρμογή της εξωτερικής

30 Weller M. *The Self – determination Trap*, Centre for International Studies, University of Cambridge, Cambridge 2005, <http://tamilnation.co/selfdetermination/05trap.htm>

31 Florio S., *The Fragmentation of Geopolitical Space: What Secessionist Movements Mean to the Present-Day State System*, ό.π. p.5

αυτοδιάθεσης με κύριο σκοπό της τη διασφάλιση των διεθνών συνόρων. Ακόμη, σύμφωνα με την παραπάνω αρχή, σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζε το γεγονός πως δεν αρκούσε μόνο η απελευθέρωση ενός λαού, αλλά παράλληλα η ελευθερία αυτή θα έπρεπε να είναι βιώσιμη με εσωτερική οργάνωση.³²

Ζητήματα εξωτερικής αυτοδιάθεσης προκύπτουν επίσης, και σε άλλες περιπτώσεις. Καταρχήν, όταν μια ξένη κατοχή συνδέεται ή επιβάλλεται λόγω ανικανότητας της κυβέρνησης μίας χώρας να διοικήσει επειδή και αυτή με τη σειρά της εμποδίζεται από αντίπαλα μέρη (περίπτωση Αφγανιστάν και Καμπότζης). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, περιπλέκονται μαζί η εξωτερική με την εσωτερική αυτοδιάθεση, καθώς ο λαός ταυτόχρονα με την προσπάθειά απαλλαγής του από την ξένη κυριαρχία, έχει να επιλέξει και ηγεσία. Τέλος, άλλη περίπτωση αποτελεί όταν ένας λαός υφίσταται ξένη κατοχή παράνομα από αλλότριο κράτος, το οποίο με τη σειρά του στηρίζεται σε αρμοδιότητες που κατείχε από κάποια Σύμβαση (περίπτωση Ναμίμπια).

Εν κατακλείδι, η εξωτερική αυτοδιάθεση χρησιμοποιείται ως νομική αιτιολογία για τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι περιπτώσεις της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας, όπου οι συγκεκριμένες ομοσπονδίες διαλύθηκαν χάριν στην εξωτερική αυτοδιάθεση, με πολλούς λαούς να επιδιώκουν την αυτονομία τους.

5. Φορείς του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση

Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση είναι ταυτόχρονα συλλογικό και ατομικό δικαίωμα, θεμελιώδες και απαλλοτρώσιμο. Φορέας του δικαιώματος είναι ο λαός και όχι ένα έθνος. Σύμφωνα με τα δύο Σύμφωνα του 1966, καθώς και των αποφάσεων του 1514/1960 και 2625 της Γενικής Συνελεύσης, ως λαός ορίζεται το σύνολο των ντόπιων κατοίκων που είναι εγκατεστημένοι σε ορισμένη εδαφική περιοχή και συγκροτούν το έμψυχο στοιχείο ενός κράτους που υπάρχει ήδη με σαφή όρια ή βρίσκεται σε εξέλιξη και διαμόρφωση, μέρος του οποίου αποτελούν και οι μειονότητες.³³ Πρέπει να τονιστεί πως η έννοια "λαός" εμπεριέχεται μέσα στην έννοια "έθνος", ενώ το αντίθετο δεν ισχύει

32 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 80-81

33 Cohen. M. G., *Secession: International Law Perspectives*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, p. 357, https://www.google.gr/books?id=ZupSvxSeyV4C&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

πάντοτε. Υπάρχουν δηλαδή λαοί που δεν αποτελούν ένα έθνος, αλλά δεν υπάρχει έθνος που να μην είναι ταυτόχρονα και λαός.

Πιο αναλυτικά δικαίωμα στην αυτοδιάθεση έχουν, καταρχήν, τα «μη αυτοκυβερνούμενα εδάφη», δηλαδή οι αποικίες, τα προτεκτοράτα, όπως λόγω χάρη οι αποικίες της Αφρικής, της νοτιοανατολικής Ασίας, της Ωκεανίας και της Καραϊβικής. Αποκτά δηλαδή μία αποικία το δικαίωμα να διεκδικήσει την ανεξαρτησία της από το μητροπολιτικό κέντρο ή την ένωση της με άλλο κράτος. Η νομιμοποιητική λοιπόν βάση του δικαιώματος σε αυτήν την περίπτωση είναι εδαφική και όχι εθνοτική ή πολιτιστική, αφού αφορά στην ανεξαρτητοποίηση ενός συγκεκριμένου εδάφους, ανεξάρτητα από τη σύνθεση του πληθυσμού του. Παράλληλα τα νέα κράτη που θα προκύψουν δεσμεύονται από την αρχή του *utis possidetis juris*, αρχή που επιβάλλει τον σεβασμό και την μη αλλαγή των συνόρων.³⁴ Σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός πως η διαδικασία της αποαποικιοποίησης έχει ολοκληρωθεί, με τη Ναμίμπια να αποτελεί τον τελευταίο σταθμό.

Δεύτερον, λόγο έχουν οι λαοί που διεκδικούν την ανεξαρτησία τους ή η πλειοψηφία σε μία χώρα που διοικείται από μία μειοψηφία, όπως με την περίπτωση της Νότιας Αφρικής και το καθεστώς του Απαρτχάιντ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης εξισώνεται με το δικαίωμα μίας εθνοτικής ομάδας σε ανεξαρτησία από το πολυεθνικό κράτος στο οποίο υπάγεται ή σε πλήρη και αποτελεσματικό έλεγχο της περιοχής όπου αποτελεί την πλειοψηφία, όπως με τη Νότια Αφρική που αναφέρθηκε παραπάνω. Αξίζει βέβαια να τονιστεί πως οι συγκεκριμένοι φορείς της αυτοδιάθεσης αμφισβητούνται έντονα, καθώς ο ΟΗΕ δε δέχεται το δικαίωμα μονομερούς απόσχισης μιας εθνοτικής ομάδας από ένα κυρίαρχο κράτος, γιατί με αυτόν τον τρόπο όλες οι εθνοτικές ομάδες που κυριαρχούν σε κάποια περιοχή ενός κράτους, θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους οποιαδήποτε χρονική στιγμή το επιθυμούσαν. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στη ειρήνη και στην ασφάλεια του διεθνούς συστήματος.³⁵

Επιπλέον, δικαίωμα έχει ένας λαός ή η χώρα που έχει κατακτηθεί και βρίσκεται υπό ξένη κατοχή ή αντιστέκεται σε μία ξένη επέμβαση είτε στρατιωτική είτε άλλης φύσεως. Τα κράτη αυτά δε χάνουν το δικαίωμά τους σε καμία περίπτωση για ανεξαρτησία, όπως συνέβη και στην περίπτωση του Ανατολικού Τιμόρ. Ακόμη, η κατοχή που αποτελεί το

34 Heraclides Al., *The Self – Determination of Minorities in International Politics*, Frank Cass, USA 1991, p. 21-23

35 Neuberger, B. *National Self – determination: A Theoretical Discussion*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 2001, p. 391-418

αποτέλεσμα “επίθεσης” δε μπορεί να οδηγήσει σε προσάρτηση, όπως φαίνεται με το βόρειο τμήμα της Κύπρου υπό τουρκική κατοχή ούτε και αναγνωρίζεται επίσημα από τη διεθνή κοινωνία. Στο σημείο αυτό βέβαια πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εδαφική κυριαρχία και ακεραιότητα ενός κράτους προστατεύονται σήμερα αυτόνομα από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και δη από το Άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη, ως δικαιώματα σύμφυτα στην οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας σε ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη, ενώ η κατάληψη εδάφους με χρήση βίας θεωρείται παράνομη ενέργεια, η οποία απαγορεύεται από το διεθνές δίκαιο. Άρα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι αρχές αυτές ισχύουν συνεπεία του δικαιώματος αυτοδιάθεσης.³⁶

Τέλος, μία τέταρτη περίπτωση στην οποία βρίσκει εφαρμογή η αρχή αυτή είναι η περίπτωση των διχοτομημένων εθνών, όπως η Κορέα σήμερα και παλιότερα τα δύο Βιετνάμ και οι δύο Γερμανίες. Θεωρείται ότι έχουν το δικαίωμα στην επανένωση με βάση την αρχή της αυτοδιάθεσης.³⁷

6. Απόσχιση

6.1 Σύμβαση της απόσχισης με την αυτοδιάθεση

Ένας από τους φόβους που απορρέουν από την αρχή της αυτοδιάθεσης είναι ο κίνδυνος της απόσχισης, καθώς συνιστά την πιο ακραία εκδήλωση της αυτοδιάθεσης. Ως απόσχιση ορίζεται η επίσημη αποχώρηση μίας εδαφικής οντότητας από ένα ανεξάρτητο κράτος και συνίσταται στη μονομερή απομάκρυνση μίας εθνικής ομάδας από την επικράτεια σε δικό της έδαφος, σπάζοντας κατά αυτόν τον τρόπο τους δεσμούς με το κράτος με τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας. Απώτερος σκοπός αποτελεί η ίδρυση ενός καινούργιου κράτους ή η ένωση με άλλο κράτος, χωρίς τη συγκατάθεση από το κράτος το οποίο απομακρύνεται. Απόσχιση απαιτούν τόσο οργανωμένες σε ομοσπονδιακά κράτη πολιτείες, όσο και άλλες εδαφικές οντότητες, που μειοψηφούν στην επικράτεια της χώρας. Επιδιώκουν την απόσχιση οι ομάδες οι οποίες δεν συγκαταλέχθηκαν με την πλειοψηφία και αντί αυτού θέλουν να αποκτήσουν τη δική

36 Ε. Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο II*, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1982, σελ. 16-24

37 Ηρακλείδης Αλ., *Ανάλυση και επίλυση συγκρούσεων: Μία εισαγωγή*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2011, σελ. 136

τους πατρίδα. Ο τρόπος που εκδηλώνεται συνήθως η απόσχιση είναι μονομερώς με εξεργέςεις.³⁸

Οι λόγοι για τους οποίους οι ομάδες μειοψηφίας επιδιώκουν την απόσχιση είναι οι εξής. Καταρχήν, δεν επιθυμούν την άσκηση εξουσίας στην περιφέρεια στην οποία διαβιούν από την κεντρική εξουσία του κράτους το οποίο αμφισβητούν. Επιπλέον, συνήθως βρίσκονται συγκεντρωμένοι σε περιοχή, που αισθάνονται ότι τους ενώνουν ισχυροί ιστορικοί δεσμοί, αλλά σε καμία περίπτωση δεν υπάρχουν δεσμά με την κρατική κυριαρχία. Στον τόπο εκείνο υπάρχει περίπτωση να αποτελούν την πλειοψηφία, αλλά στο σύνολο της επικρατείας είναι μειονότητα. Επιπρόσθετα, οι ομάδες αυτές αποτελούνται από ομάδες εθνικά και φυλετικά ομοιογενείς, που συνδέονται μεταξύ τους με κοινές αξίες, ήθη και έθιμα, γλώσσα, θρησκεία και ιστορία, τα οποία είναι διαφορετικά από το υπόλοιπο κράτος στο οποίο διαβιούν. Τέλος, αποτελεί αρκετά σύνηθες φαινόμενο αυτές οι ομάδες να βλέπουν πολύ ανταγωνιστικά την κυρίαρχη πλειοψηφία της χώρας.³⁹ Οι συγκεκριμένες ομάδες υποστηρίζουν ότι δέχονται μία διαφορετική μεταχείριση. Βασίζουν τις αξιώσεις τους για απόσχιση στις αρχές της συγκατάθεσης και της λαϊκής κυριαρχίας.

Σε αυτό το σημείο βέβαια αξίζει να τονιστεί ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου περιοχές αποσχίστηκαν, χωρίς τη θέλησή τους, ύστερα από εισβολή ή γενοκτονία ή ακόμη και εθνική κάθαρση, έχοντας καταπατηθεί δηλαδή βασικές αρχές, όπως η απαγόρευση χρήσης βίας, η μη επέμβαση και ο σεβασμός της εδαφικής ακεραιότητας. Τέτοιες αποσχίσεις δεν αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο, καθώς θεωρούνται πράξεις παράνομες και για αυτό το κράτος που δημιουργείται δεν αναγνωρίζεται από το σύνολο των κρατών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Βόρεια Κύπρος.⁴⁰

Στις αρχές του 20ού αιώνα πολλά κράτη κέρδισαν την ανεξαρτησία τους μέσω αποσχιστικής αυτοδιάθεσης, καθώς η απόσχιση αποτελούσε έναν από τους πιο διαδεδομένους τρόπους σύστασης νέων κρατών, όπως έγινε λόγω χάρη με την Πολωνία, Ιρλανδία, Ισλανδία, Σλοβενία, Κροατία και Πακιστάν, ενώ κάποιες άλλες διεκδικήσεις αυτοδιάθεσης μέσω απόσχισης δεν ευωδόθηκαν, ειδικά από το 1945 και μετά, λόγω της απροθυμίας των κρατών να αναγνωρίσουν νέα κράτη και της βίαιης αντίδρασης του κυρίαρχου κράτους στην διάθεση για απόσχιση, όπως συνέβη στις περιπτώσεις των Κούρδων, των Τατάρων και των Θιβητιανών.

38 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 107

39 Cassese Ant., *Self-determination of Peoples, A legal Reappraisal*, ό.π.

40 Weller M. *The Self-determination Trap*, ό.π. p. 5-6

Έντονη αμφισβήτηση, ωστόσο, επικρατεί σήμερα σχετικά με το κατά πόσο το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών περιέχει το δικαίωμα της απόσχισης. Η διεθνής πρακτική των κρατών, πέρα από την περίοδο της αποαποικιοποίησης, δείχνει αρκετά επιφυλακτική στο να αναγνωρίσει το δικαίωμα της μονομερούς απόσχισης. Η απόσχισι θεωρείται ασυμβίβαστη με το διεθνές δίκαιο, καθώς συγκρούεται με το jus cogens κανόνα της εδαφικής ακεραιότητας. Όπως υποστηρίζει και ο Lee Bucheit «Από την πρακτική των Ηνωμένων Εθνών υποστηρίζεται ξεκάθαρα η θέση ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης... είναι πρωταρχικά ένα "όχημα" της αποαποικιοποίησης, όχι μια εξουσιοδότηση για απόσχισι». Πριν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι απόψεις περί απόσχισης ήταν περισσότερο ευνοϊκές, μετά τον πόλεμο και την επικράτηση των αρχών που εδραιώνουν το κράτος, η διεθνής στάση είναι απορριπτική, καθώς προτεραιότητά τους αποτελούσε η ισορροπία και η σταθερότητα του κόσμου έναντι οποιασδήποτε επιδίωξης εθνικών πληθυσμών.⁴¹

Συμπερασματικά, κανένα δικαίωμα σε απόσχισι δε συνδέεται άμεσα με επίκληση της αρχής της αυτοδιάθεσης. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης αναγνωρίζεται μέχρι στο σημείο που σχετίζεται με το δικαίωμα της αυτοκυβέρνησης των λαών και όχι με το δικαίωμα απόσχισης από το κυρίαρχο κράτος.⁴² Όπως χαρακτηριστικά έχει υποστηριχθεί, η αναφορά στην εδαφική ακεραιότητα στο ψήφισμα 1514/1960 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποσκοπούσε, πρώτον στην αποτροπή της διαίρεσης του αποικιακού εδάφους πριν την ανεξαρτησία, αλλά και δεύτερο και πιο σημαντικό, στη διατήρηση του εδάφους αυτού, δίχως κάποια μεταβολή. Περαιτέρω αξιώσεις αυτοδιάθεσης από τις επιμέρους ομάδες απαγορεύονται, ώστε να διατηρηθεί η εδαφική ακεραιότητα του κράτους.⁴³

Η αρχή της *uti possidetis juris*, όπως αποτέλεσε οδηγό για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην αποαποικιοποίηση, με τον ίδιο τρόπο εξακολουθεί να εφαρμόζεται και στο μετα-αποικιακό πλαίσιο, όπως στις περιπτώσεις της Κροατίας, της Σλοβενίας ή των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών. Η αυτοδιάθεση, λοιπόν, εφαρμόζεται πάντα με σεβασμό την αρχή της *uti possidetis juris* και της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών, αρχές που προσανατολίζονται στη διατήρηση της σταθερότητας, αποκλείοντας

41 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 122-123

42 Emerson R., *The Problem of Identity, Selfhood and Image in New Nations*, Comparative Politics, 1969, p. 300, <http://www.jstor.org/discover/10.2307/421442?uid=3738128&uid=2&uid=4&sid=21106584507723>

43 United Nations General Assembly, *Resolutions*, 1960, p. 66-67, <http://www.sfu.ca/~palys/UN-Resolution%201514.pdf>

κατά αυτόν τον τρόπο κάθε αποσχιστικό φαινόμενο που εκδηλώνεται στο πλαίσιο των κρατών από εθνικιστικές ομάδες.⁴⁴

6.2 ΟΗΕ και Απόσχιση

Στην πράξη, ο ΟΗΕ δεν έχει δείξει συνέπεια στον τρόπο που αντιμετωπίζει τις αποσχιστικές διεκδικήσεις και τα αποσχιστικά κινήματα, καθώς και τις βίαιες εθνοτικές συγκρούσεις που ξεσπούν συνεπεία αυτών των διεκδικήσεων. Έτσι, υπάρχουν φορές που δεν αναλαμβάνει κάποια πρωτοβουλία προς επίλυση της εθνοτικής διαμάχης, θεωρώντας την ως εσωτερική υπόθεση του κυρίαρχου κράτους, και καλυπτόμενος πίσω από την αρχή της μη επέμβασης, η οποία προβλέπεται από τον ίδιο το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (π.χ. Τσετσενία), ενώ άλλες φορές επεμβαίνει, με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία ο ΟΗΕ θεωρεί ότι καταπατώνται από την κεντρική εξουσία (η λεγόμενη ανθρωπιστική επέμβαση, όπως στις περιπτώσεις της Βοσνίας και του Κοσόβου και στη μοναδική επικύρωση απόσχισης αυτή του Μπαγκλαντές).

Η ασυνέπεια αυτή της διεθνούς κοινότητας, η οποία εκφράζεται μέσα από τις αποφάσεις του ΟΗΕ, ευνοεί τις αποσχιστικές διεκδικήσεις και την εμφάνιση διαφόρων αποσχιστικών κινήματων, τα οποία θεωρούν ότι η βίαιη αντιπαράθεση τους με την κεντρική κυβέρνηση, μπορεί να τους οδηγήσει στην εύρεση ευνοϊκού συμμάχου στη διεθνή κοινότητα. Αρκεί, βέβαια, να πειστεί για την ιδιαιτερότητα της διεκδίκησης τους, καθώς ακόμη για την καταπίεση τους και την καταδίωξη τους από την κεντρική κυβέρνηση, όπως έγινε με την περίπτωση του Κοσόβου.⁴⁵

Για το λόγο αυτό άλλωστε, τα αποσχιστικά κινήματα προσπαθούν εξαρχής να αναζητήσουν υποστήριξη από το εξωτερικό, να διεθνοποιήσουν δηλαδή την εθνοτική διαμάχη, αναζητώντας συμμάχους αρχικά σε γειτονικές χώρες, σε χώρες με κοινή ιδεολογία, καταγωγή ή θρησκεία, και με αυτό τον τρόπο να πείσουν τους διεθνείς οργανισμούς για το δίκαιο των αιτημάτων τους. Η διαδικασία διεθνοποίησης της εθνοτικής διαφοράς από το αποσχιστικό κίνημα είναι πολύ σημαντική, καθώς η επιτυχία της ενδέχεται να οδηγήσει τη διεθνή κοινότητα σε ανάληψη πρωτοβουλιών για την εκτόνωση της κατάστασης και την εξεύρεση λύσης στην εθνοτική διαμάχη. Εφόσον επιτύχει η διεθνοποίηση της εθνοτικής σύγκρουσης από το αποσχιστικό κίνημα, η οποία

44 Λιάκουρας Π., ό.π., σελ. 62

45 Neuberger, B. *National Self – determination: A Theoretical Discussion*, ό.π., p.391-418

αποτελεί ούτως ή άλλως επιτυχία του ίδιου του κινήματος, θα ενισχύσει την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση του κινήματος. Εάν μάλιστα επιτευχθεί λύση, ή αναληφθεί πρωτοβουλία της διεθνούς κοινωνίας προς αυτήν την κατεύθυνση, τότε όχι μόνο αυξάνεται η νομιμοποίηση του αποσχιστικού κινήματος, αλλά αυτό καθίσταται και παράγοντας των ειρηνευτικών συνομιλιών και διαβουλεύσεων.⁴⁶

6.3 Περιπτώσεις απόσχισης

Το δικαίωμα στην απόσχιση εμφανίζεται στις ακόλουθες περιπτώσεις. Καταρχήν, όταν ένα κράτος βρίσκεται σε σχηματισμό, διάλυση ή μετασχηματισμό, συνήθως μετά από πόλεμο, επανάσταση ή άλλα σοβαρά γεγονότα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το κράτος που τελεί υπό διαμόρφωση δε μπορεί να αντιτάξει σθεναρά κανένα δικαίωμα κυριαρχίας απέναντι στις εκδηλώσεις μίας μερίδας πληθυσμού, που διεκδικεί το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και την απόσχιση. Δεύτερον, όταν η κυβέρνηση του κράτους παύσει να έχει μια συγκροτημένη και δραστική εξουσία και η κυριαρχία της εξασθενήσει σημαντικά, τότε ένα τμήμα του πληθυσμού, που προσδοκά στην απόσχιση, βρίσκει την κατάλληλη ευκαιρία για να το επιτύχει. Μία τρίτη κατάσταση που αφήνει περιθώρια για απόσχιση είναι, όταν η αντίθεση ανάμεσα σε ένα κράτος και το τμήμα του λαού που απαιτεί απόσχιση παίρνει μορφή έντονου και συνεχούς ένοπλου αγώνα και προκαλεί αντίκτυπο και στα υπόλοιπα κράτη. Αντίκτυπο όχι όμως απλό, αλλά που μπορεί να βλάψει τα σύνορα και τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών ή να αποτελέσει γενικότερα απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Ένας τελευταίος λόγος είναι όταν παραβιάζονται παράφορα τα ανθρώπινα δικαιώματα (παράδειγμα: Μπαγκλαντές που αποσχίστηκε από το Πακιστάν το 1970), ενώ κανονικά η αποστολή του κράτους είναι να περιφρουρεί τα διακρίματα των ατόμων και να εφαρμόζει το νόμο.⁴⁷

6.4 Τα υπέρ και τα κατά επιχειρήματα για την απόσχιση

Τόσο οι υποστηρικτές όσο και οι πολέμιοι της απόσχισης στηρίζουν την άποψή τους από νομική βάση στο ψήφισμα 2625/1970 της Γενικής Συνέλευσης.

46 Heraclides Al., *The Self-determination of minorities in international politics*, ό.π., p. 37-45

47 Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, ό.π., σελ 236-239

Από τη μία πλευρά, οι πολέμιοι της απόσχισης υποδεικνύουν την παράγραφο 6 του ψηφίσματος, στην οποία καταδικάζεται η απόσχιση, καθώς σύμφωνα με αυτή απαγορεύεται «κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στη μερική ή ολική διάσπαση της εθνικής ενότητας και εδαφικής ακεραιότητας κάθε κράτους ή χώρας». Αν και συντηρητικά διατυπωμένη, η διάταξη στοχεύει σε ένα κράτος σταθερό, όπου θα έχει υποχρέωση να υπάρχει μία αντιπροσωπευτική κυβέρνηση που θα αποφεύγει μέτρα αποκλεισμού ή διακριτικής μεταχείρισης.

Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές την απόσχισης στηρίζουν τα επιχειρήματά τους στην παράγραφο 5 του ίδιου ψηφίσματος, βάσει της οποίας δικαιολογείται η απομάκρυνση ως νόμιμο μέσο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴⁸

Ένα ακόμη επιχειρήμα που χρησιμοποιούν οι οπαδοί της απόσχισης είναι πως η αυτοδιάθεση αποτελεί ένα διαρκές δικαίωμα (on going) και όχι δικαίωμα μίας χρήσης (one shot affair). Ότι ως δικαίωμα δηλαδή δε μπορεί να αποθαρρύνει τους λαούς από το να ιδρύουν τους δικούς τους πολιτικούς θεσμούς. Η συγκεκριμένη απαίτηση βασίζεται στην αρχή της αυτοδιάθεσης, όταν η τελευταία υιοθετήθηκε στα δύο Σύμφωνα του 1966 μετά την ολοκλήρωση της αποαποικιοποίησης. Με την ενσωμάτωσή της στα συγκεκριμένα Σύμφωνα, η αυτοδιάθεση έχει συνδεθεί με την προϋπόθεση προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για να αποφευχθεί, λοιπόν, η απομάκρυνση κάποιου λαού από το κράτος πρέπει το τελευταίο να προστατεύει τα δικαιώματα αυτά και να διεθέτει μία αντιπροσωπευτική κυβέρνηση.⁴⁹

Σε γενικές γραμμές, οι υπέρμαχοι της απόσχισης προβάλλουν ως πρωτεύουσα αρχή αυτή της εθνικής αυτοδιάθεσης, ενώ οι πολέμιοί της συνηγορούν υπέρ του jus cogens κανόνα της εδαφικής ακεραιότητας.

Τέλος, η παράγραφος 7 του ίδιου ψηφίσματος χρησιμεύει ως επιχειρήμα και για τις δύο πλευρές. Συγκεκριμένα: «Τίποτα απ' όσα θα αναφερθούν στις επόμενες παραγράφους δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι εξουσιοδοτούν ή ενθαρρύνουν οποιαδήποτε ενέργεια, η οποία θα μπορούσε να διαμελίσει ή να βλάψει, ολοκληρωτικά ή εν μέρει, την εδαφική ακεραιότητα ή την πολιτική ενότητα των κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών, τα οποία λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές της ισότητας και της αυτοδιάθεσης των λαών, όπως αυτές περιγράφηκαν παραπάνω, και συνεπώς, διαθέτουν κυβέρνηση που αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού που κατοικεί

48 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 111

49 Cassese Ant., *Self-determination of Peoples, A legal Reappraisal*, ό.π. και Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 112

στην περιοχή, χωρίς αυτή να προβαίνει σε διακρίσεις με βάση τη φυλή, το θρήσκευμα ή το χρώμα»⁵⁰. Η υποχρέωση της αντιπροσώπευσης συνιστά τόσο το εμπόδιο όσο και τη δυνατότητα απομάκρυνσης, όταν αυτή η αντιπροσώπευση όχι μόνο δεν εκπληρώνεται (άρνηση παροχής εσωτερικής αυτοδιάθεσης) αλλά τη στερείται βίαια η μειονότητα (παραβιάσεις ανθρωπίνων θεμελιωδών δικαιωμάτων). Σε αυτή την περίπτωση, η απόσχιση θεωρείται ως μέσο θεραπείας (remedial secession). Για την αναγκαία απόσχιση, δεν αρκεί μόνο η έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας ή η καταπίεση, αλλά να συντρέχει και συστηματική βία, η οποία συνήθως ασκείται κατασταλτικά, όταν εξαγείρεται ο πληθυσμός-θύμα της άνησης μεταχείρισης. Αξίζει να αναφερθεί πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, όσον αφορά την επιτυχία της απόσχισης, διότι η δημιουργία ενός νέου κράτους σχετίζεται με την πρόνοια περί διεθνούς ασφάλειας, ώστε να αποτραπεί μία νέα εστία κρίσεων.⁵¹

6.5 Η θεωρία της “θεραπευτικής απόσχισης” (Remedial Secession)

Ένας από τους βασικούς λόγους ανάπτυξης αποσχιστικών τάσεων στα κράτη, είναι η πολυεθνική τους συγκρότηση και η ύπαρξη μειονοτήτων στο εσωτερικό τους. Οι μειονότητες δεν συνιστούν «λαό» με την έννοια ότι δεν διαθέτουν δικαίωμα εξωτερικής αυτοδιάθεσης παρά μόνο είναι φορείς έκφρασης της παραπάνω αρχής στην εσωτερική της διάσταση. Μπορούν ωστόσο να αποκτήσουν δικαίωμα απόσχισης εφόσον πληρούνται μια σειρά αυστηρών προϋποθέσεων που αναλύονται παρακάτω.

Η θεωρία, η οποία προστατεύει τα δικαιώματα των μειονοτήτων και τους δίνει το δικαίωμα να αποσχιστούν, όταν οι συγκεκριμένες ομάδες δέχονται θεσμικές διακρίσεις, καταπίεσεις ή μαζικές εθνοτικές εξοντώσεις, ονομάζεται “θεραπευτική απόσχιση” (Remedial Secession). Αποτελεί μια κανονιστική διεύρυνση του περιεχομένου της αρχής της αυτοδιάθεσης, καθώς παρουσιάζει έναν άλλο τρόπο εφαρμογής της αρχής σε πλαίσιο εκτός αποαποικιοποίησης. Δηλαδή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις κατάφωρης παραβίασης θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δικαιωμάτων των μειονοτήτων, τότε η αρχή της αυτοδιάθεσης εφαρμόζεται με παρόμοιο συστατικό τρόπο (in terms of statehood), όπως στις περιπτώσεις των αποικιών. Οι υποστηρικτές του συγκεκριμένου είδους απόσχισης θεωρούν ότι το σύγχρονο διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει αυτού του είδους λειτουργία της αρχής, ως *ultima ratio*. Ακόμη και εδώ όμως παραμένει κανόνας

50 *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States*, G.A. Res. 2625 (XXV), U.N. GAOR, 25TH Sess. Supp. No. 28. At 121, U.N. Doc. A/8028, Oct. 1970, p. 122-124, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV))

51 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 113

η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους έναντι της αρχής της αυτοδιάθεσης.⁵²

Συνοψίζοντας, η θεωρία της Remedial Secession, αναγνωρίζει δικαίωμα σε απόσχιση εφόσον:

α) υπάρχει μια ομάδα ατόμων που αποτελούν τη μειονότητα στο συνολικό πληθυσμό του κράτους

β) η ίδια ομάδα συνιστά την πλειονότητα σε συγκεκριμένη εδαφική έκταση

γ) το κράτος προβαίνει εναντίον της συγκεκριμένης ομάδας σε σοβαρές παραβιάσεις, όπως η άρνηση παροχής του δικαιώματος να συμμετέχει σε πολιτικές λειτουργίες ή να απολαμβάνει αυτονομία μέσω μορφών αυτοοργάνωσης (έκφανση εσωτερικής αυτοδιάθεσης) και παράλληλα, προβαίνει και σε σοβαρές και εκτεταμένες παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελών της συγκεκριμένης ομάδας και

δ) έχουν εξαντληθεί όλα τα μέσα ειρηνικής διευθέτησης της διαφοράς και κατά συνέπεια η απόσχιση συνιστά έσχατο μέτρο αποτελεσματικής και ρεαλιστικής επίλυσης της διαφοράς.⁵³

Η νομιμοποιητική βάση της θεωρίας της «Remedial Secession» πηγάζει, κατά κύριο λόγο, από την ερμηνεία της Διακήρυξης για τις Φιλικές Σχέσεις μεταξύ των Κρατών (1970) και δευτερευόντως, από τη Διακήρυξη της Βιέννης (1993).⁵⁴ Ακόμη η θεραπευτική απόσχιση εντοπίζεται και σε δικαστικές αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις, με την πιο γνωστή απόφαση να αφορά την υπόθεση των νησιών Aaland. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, αν και η Επιτροπή αρνήθηκε την ύπαρξη ενός απόλυτου δικαιώματος σε απόσχιση από μειονότητα, παράλληλα όμως, υποστήριξε ότι κάτω από εξαιρετικές περιστάσεις μπορεί να δημιουργηθεί αξίωση για απόσχιση. Πιο συγκεκριμένα, «ο αποχωρισμός μιας μειονότητας από το Κράτος του οποίου αποτελεί τμήμα και η προσάρτηση της σε άλλο κράτος, μπορεί να θεωρηθεί ως μια εξαιρετική περίπτωση, μια έσχατη λύση όταν από το Κράτος απουσιάζει τόσο η θέληση όσο και η δυνατότητα να παρέχει και να εφαρμόζει δίκαιες και αποτελεσματικές εγγυήσεις [θρησκευτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ελευθερίας]».⁵⁵

52 Cohen. M. G., *Secession: International Law Perspectives*, ό.π., p. 176

53 Raic D., *Statehood and the Law of Self-determination*, Kluwer Law International, Hague 2002, p. 332, <http://ejil.oxfordjournals.org/content/16/4/791.long>

54 *Vienna Declaration and Programme of Action*, World Conference on Human Rights, A/CONF.157/23, (25 June 1993), <http://www.un.org/en/development/devagenda/humanrights.shtml>

55 Μπρεδήμας Αν., *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, ό.π., σελ 21

6.6 Γενικά συμπεράσματα σχετικά με την απόσχιση

Ο βασικός λόγος που τα κράτη έχουν καταδικάσει την απόσχιση, πέρα από το ότι τους αφορά σε μεγάλο βαθμό, ειδικά όταν έρθει η σειρά τους, είναι ότι το κράτος ως έννοια αποτελεί πιο σημαντικό στοιχείο και προηγείται οποιασδήποτε απαίτησης λαού ή τμήματος λαού. Θεωρούν ότι το κράτος είναι και πρέπει να παραμείνει απαραβίαστο. Η βασική του δομή και τα σύνορα πρέπει να παραμείνουν αμετάβλητα (αρχή της εδαφικής ακεραιότητας). Πιστεύουν ότι πιο σημαντικές είναι οι διαφορές μεταξύ των κρατών, από ότι μία εσωτερική σύγκρουση, η οποία μπορεί να ελεγχθεί πιο εύκολα.⁵⁶

Όμως, όπως εύστοχα έχει επισημανθεί, η απόσχιση είναι ένα πολιτικό ζήτημα που ούτε απαγορεύεται, ούτε ενθαρρύνεται, αλλά κρίνεται κατά περίπτωση. Η διεθνής κοινότητα δεν επιτρέπει μία ανεπιθύμητη διαίρεση να γίνεται δεκτή, εκτός αν συνοδεύεται από την έγκριση του θιγόμενου κράτους ή από την αποδοχή της ίδιας της διεθνούς κοινότητας, σε περίπτωση που παραβιάζονται κατάφωρα και συστηματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το να παρέχει άκριτα το δικαίωμα αυτό σε όλες τις εθνοτικές ομάδες και τις μειονότητες μπορεί να σημαίνει τη διάλυση των κρατικών δομών και των διεθνών σχέσεων. Το καθεστώς αυτό για τις μειοψηφίες επικρατεί, καθώς διαφορετικά αν δινόταν πλήρης ελευθερία απόσχισης, θα μπορούσε να οδηγήσει σε αυτοδιάθεση μέχρι παραλογισμού και επιπλέον τριγμούς στο διεθνές σύστημα, καθώς θα έθεταν υπό αμφισβήτηση τα υπάρχοντα σύνορα. Πιο αναλυτικά, θα υπήρχε η απειλή μέσα στην ίδια χώρα και για άλλες αποσχίσεις, γνωστό και ως το «φαινόμενο ντόμινο» ή της «εσωτερικής βαλκανιοποίησης». Επιπλέον, η εμφάνιση αποσχιστικών τάσεων στη γύρω περιοχή και σε γειτονικές χώρες, που θα επηρεάζονταν από το παράδειγμα της μονομερούς αυτοδιάθεσης κάποιου λαού. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται «εξωτερική βαλκανιοποίηση». Γενικότερα, ο όρος «βαλκανιοποίηση» χρησιμοποιείται, για να περιγράψει συστημικές συνθήκες κατακερματισμού, παίγνια μηδενικού αρθροίσματος και αλλαγές στο εδαφικό καθεστώς.⁵⁷ Επιπρόσθετα, θα ερχόταν στην επιφάνεια το ζήτημα των εγκαταλειμμένων ή παγιδευμένων μειονοτήτων, που μέχρι τώρα τηρούσαν σιγή ιχθύος. Επίσης, εξαιτίας της αυτοδιάθεσης κάποιας μειοψηφίας, μπορεί να υπάρξει πρόβλημα με τη βιωσιμότητα του υπολοίπου τμήματος της χώρας. Τέλος, μία μειοψηφία θα είχε τη δυνατότητα να εκβιάζει σταθερά την πλειοψηφία με απόσχιση.⁵⁸

56 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 172

57 Βοσκόπουλος Γ., *Κριμαία, Βαλκανιοποίηση και η θέση της Ελλάδας*, Μάρτιος 2014, <http://www.voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=171953>

58 Αλ. Ηρακλείδης, *Διεθνής Κοινωνία*, ό.π., σελ. 235-236

Πολλές φορές έχει προκαλέσει απορίες η στάση της διεθνούς κοινότητας να αναγνωρίσει ορισμένες περιπτώσεις αποσχίσεων, ενώ άλλες να τις απορρίπτει συστηματικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι θέλει να βάλει ένα τέρμα σε εσωτερικές βίαιες αντιπαραθέσεις ενός κράτους που δε δείχνει να υπάρχουν σημάδια τερματισμού ή συμβιβαστικής λύσης ανάμεσα στις αντιμαχόμενες ομάδες. Η τακτική αυτή επιλέγεται, όταν έχουν εξαντληθεί όλα τα υπόλοιπα μέσα διευθέτησης. Επίσης, λόγος για αναγνώριση της απόσχισης είναι και η αντίσταση κατά του αντιδημοκρατικού καθεστώτος, όπως στην περίπτωση του Κοσόβου που θα αναλυθεί παρακάτω, το οποίο απαλλοτριώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα και μάλιστα συνήθως με βίαια μέσα. Από την άλλη μεριά, όταν η διεθνής κοινότητα επιλέγει την οδό της διατήρησης του κράτους, στερώντας κατά αυτόν τον τρόπο από ένα λαό την ελευθερία, το πράττει ώστε να μην αλλάξει τον παγκόσμιο χάρτη και προκαλέσει ένα πιθανό χάος. Σταθερή αξία για τη διεθνή κοινότητα αποτελούν τα κράτη τα οποία ολοκληρώνουν εσωτερικές διαιρέσεις και έτσι εγγυώνται καλύτερη σταθερότητα και βιωσιμότητα.⁵⁹

59 Λιάκουρας, ό.π., σελ. 173-175

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

**ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ:
ΚΟΣΟΒΟ, ΚΡΙΜΑΙΑ, ΚΑΤΑΛΟΝΙΑ**

8. Κόσοβο

8.1 Εισαγωγή

Η επέμβαση στη Σερβία το 1999 αναδεικνύει το ρόλο και τη στάση που κράτησε ΟΗΕ. Προηγουμένως όμως θα γίνει μία εκτενής αναφορά στο ιστορική, πολιτική και θεσμική εξέλιξη του ζητήματος του Κοσόβου. Αργότερα, θα εξεταστεί η νομιμότητα και ο χαρακτήρας της επέμβασης του NATO στην περιοχή.

8.2 Ιστορικό, πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο

Η περιοχή του Κοσόβου απαρτίζεται κατά 90% από αλβανικό πληθυσμό, αλλά παρόλα αυτά αποτελεί την κοιτίδα του σερβικού πολιτισμού, πράγμα που αποδεικνύεται από το πλήθος μνημείων που υπάρχουν στην εν λόγω περιοχή. Από το 1974 έως το 1989 αποτέλεσε τη λιγότερο ανεπτυγμένη περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας με την ανεργία να αγγίζει το 25%. Για αυτό το λόγο, πολλοί Σέρβοι εγκατέλειψαν την περιοχή για ένα καλύτερο μέλλον, με την ίδια περιοχή να κατοικείται κυρίως από αλβανικό πληθυσμό. Οι σχέσεις του Σερβικού και του Αλβανικού πληθυσμού περιορίζονταν σε επαγγελματικές σχέσεις και συνεργασία εντός του κόμματος, ενώ λίγες ενδείξεις υπάρχουν για κοινούς πολιτιστικούς, κοινωνικούς ή άλλους δεσμούς μεταξύ των δύο κοινοτήτων.⁶⁰

60 March Andr. & Sil R., *The “Republic of Kosova” (1989-1998) and The Resolution Of Ethno-Separatist Conflict: “Rethinking Sovereignty” In The Post –Cold War Era*, *The Christopher H. Browne Center for International*

Θεσμικά, στο Σύνταγμα του 1949 προβλέπεται καθεστώς αυτονομίας για την επαρχία του Κοσόβου υπό την κυριαρχία της Δημοκρατίας της Σερβίας. Σε αντίθεση όμως με την επαρχία της Βοϊβοντινας, η επαρχία του Κοσόβου δεν διέθετε ανεξάρτητα όργανα για να εκφράσει ελεύθερα την πολιτική της αυτονομία. Έτσι, στο Σύνταγμα του 1963 ορίζεται η «αυτονομία» ως το δικαίωμα των δημοκρατιών για δημιουργία αυτόνομων καθεστώτων σε περιοχές με σαφώς διακριτή εθνική σύνθεση ή σε περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά και με βάση τη βούληση του λαού. Ακόμη, το Σύνταγμα επιβεβαίωσε ότι το Κόσοβο και η Βοϊβοντινα ήταν αυτόνομες επαρχίες εντός της Δημοκρατίας της Σερβίας. Εντούτοις, το ίδιο το ομοσπονδιακό Σύνταγμα δεν καθόριζε τα δικαιώματα και τα καθήκοντα ή το θεσμικό πλαίσιο των αυτόνομων επαρχιών, αφήνοντας το Σύνταγμα της Σερβίας να τα καθορίσει. Το Σύνταγμα του 1974 υιοθέτησε μια διαφοροποίηση μεταξύ των όρων «έθνος» (nation) και «εθνικότητα» (nationality). Σύμφωνα, λοιπόν, με τη διάκριση αυτή ο όρος «έθνος» αναφερόταν μόνο στους κατοίκους των έξι Δημοκρατιών (Σερβία, Μαυροβούνιο, Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία – Ερζεγοβίνη και ΠΓΔΜ). Αντιθέτα με τον όρο «εθνικότητα» περιγράφονταν οι κάτοικοι των δύο αυτόνομων επαρχιών (Κόσοβο και Βοϊβοντινα). Σύμφωνα με το προοίμιο του Συντάγματος μόνο τα «έθνη», δηλαδή οι έξι επαρχίες είχαν δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και παράλληλα δικαίωμα σε απόσχιση.⁶¹

Ο περιορισμός αυτός δυσαρέστησε τον Αλβανόφωνο πληθυσμό του Κοσόβου και άρχισε να δείχνει πιο έντονα τη δυσαρέσκειά του το 1989, όταν δηλαδή τα πρώτα σημάδια διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας ήταν πλέον εμφανή. Η βίαιη κατάλυση της αυτονομίας της περιοχής υπήρξε έργο του Slobodan Milosevic, ο οποίος ήδη από το 1987, όταν και ανέλαβε την εξουσία στη Σερβία, είχε υποσχεθεί να καταργήσει το καθεστώς αυτονομίας που απολάμβαναν οι περιοχές του Κοσόβου και της Βοϊβοδίνας, προκειμένου να δημιουργήσει ένα ενιαίο σερβικό κράτος. Λόγω αυτών των προαναγγελιών ο πληθυσμός εξεγέρθηκε, καθώς ο Milosevic αποφάσισε να τερματίσει το καθεστώς αυτοδιοίκησης των Αλβανόφωνων που ίσχυε σταθερά από το Σύνταγμα του 1974 και να περάσει η διοίκηση της περιοχής εξ ολοκλήρου στα χέρια της σερβικής κυβέρνησης.⁶²

Politics (PennCIP), April 1999, <http://www.sas.upenn.edu/penncip/Reports/MarchSil.htm>

61 Vidmar J., *International Legal Responses to Kosovo's Declaration of Independence*, Vanderbilt Journal of Transnational Law, May 2009, p. 784-785, http://www.vanderbilt.edu/jotl/manage/wp-content/uploads/Vidmar-cr_final_final1.pdf

62 Muenzel Fr., *What Does Public International Law Have to Say About Kosovar Independence?*, Hamburg 1998, http://www.univie.ac.at/elib/index.php?title=Kosovar_Independence_-_Public_International_Law_-_Frank_Muenzel_-_1998

Σε δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε το 1991 στο Κόσοβο, οι κατοικοί τάχθηκαν υπέρ της απομάκρυνσής τους από τη Σερβία. Η Σερβία, όμως, αντί να αποδεχτεί το δημοψήφισμα, έστειλε στρατιωτικές δυνάμεις στην περιοχή με σκοπό να απομακρύνει τους αλβανόφωνους. Η αντίδραση των Αλβανών στην κατάλυση της αυτονομίας του Κοσόβου και στις μεθοδευμένες από σερβικής πλευράς κινήσεις, προκειμένου ο αλβανικός πληθυσμός να οδηγηθεί σε μαρασμό ήταν σχεδόν άμεση και συνίστατο στη δημιουργία ενός ειρηνικού κινήματος αντίστασης. Το κίνημα αυτό ανέπτυξε αυτόνομους πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς θεσμούς με σκοπό να υποστηρίξει τον αλβανικό πληθυσμό, χωρίς ωστόσο να αμφισβητεί (ευθέως τουλάχιστον) τους επίσημους πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς θεσμούς που είχαν δημιουργηθεί από τους Σέρβους. Ηγέτης του ειρηνικού κινήματος αντίστασης στη σερβική καταπίεση υπήρξε ο Ibrahim Rugova, ακαδημαϊκός από την Πρίστινα, ο οποίος δημιούργησε το πολιτικό κόμμα της Δημοκρατικής Λίγκας του Κοσόβου (LDK). Το κόμμα αυτό ανέπτυξε μία στρατηγική, που σκοπός της ήταν η δημιουργία μιας «παράλληλης κυβέρνησης» από τον αλβανικό πληθυσμό στο Κόσοβο. Τον Οκτώβριο του 1991 η «παράλληλη κυβέρνηση» ανακήρυξε την ανεξαρτησία του Κοσόβου, την οποία όμως αναγνώρισε μόνο η Αλβανία. Το Μάιο του 1992 το LDK κέρδισε τις εκλογές που οργανώθηκαν από τους Αλβανούς για την ανάδειξη ενός δικού τους κοινοβουλίου, το οποίο θα λειτουργούσε ως νομοθετικό και ελεγκτικό όργανο της «παράλληλης κυβέρνησης» που είχε δημιουργηθεί από τους ιδίους.⁶³

Την ίδια εποχή, το LDK προσπαθεί να αναπτύξει σχέσεις με διάφορους διεθνείς δρώντες, προκειμένου να κερδίσει διεθνή αναγνώριση και πολιτική υποστήριξη. Οι ενέργειες αυτές του LDK και του αρχηγού τους, Ibrahim Rugova, είχαν ως αποτέλεσμα την ευαισθητοποίηση διάφορων διεθνών δρώντων, όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε σχέση με τα θέματα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του αλβανικού πληθυσμού, τα οποία παραβιάζονταν από τη κεντρική κυβέρνηση του Βελιγραδίου. Σε καμία όμως περίπτωση δεν οδήγησαν σε αναγνώριση του Κοσόβου ως ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, το οποίο βρισκόταν υπό Σερβική κατοχή.⁶⁴

63 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 160-161

64 March Andr. & Sil R., *The “Republic of Kosova” (1989-1998) and The Resolution Of Ethno-Separatist Conflict: “Rethinking Sovereignty” In The Post –Cold War Era*, ό.π., <http://www.sas.upenn.edu/penncip/Reports/MarchSil.htm>

8.3 Η συμφωνία Raboullet και η επέμβαση του NATO

Μετά από μια περίοδο χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις μεταξύ Αλβανόφωνων Κοσοβάρων και σερβικών δυνάμεων, η σερβική καταπίεση κλιμακώθηκε. Οι σερβικές αρχές προχωρούσαν συνεχώς σε συλλήψεις Αλβανών και ότι εξέργηση γινόταν αντιδρούσαν βίαια για να την καταστείλουν. Το 1998, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, βλέποντας την κατάσταση που επικρατούσε ανάμεσα στις δύο πλευρές, έκανε έκκληση τερματισμού των εχθροπραξιών και εξέδωσε τις αποφάσεις 1160, 1199 και 1203 στο κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αναλυτικότερα, με την απόφαση του 1160/1998 κάλεσε τις δύο πλευρές να σταματήσουν τη χρήση βίας και να αναζητήσουν πολιτική λύση, απαγόρευσε την αποστολή όπλων στη Γιουγκοσλαβία ή στο Κόσοβο και ζήτησε από την Εισαγγελία του Ειδικού Δικαστηρίου Εγκλημάτων Πολέμου να μαζέψει πληροφορίες για ενδεχόμενη διάπραξη εγκλημάτων. Με την απόφαση 1199 και 1203/1998, επειδή διαπίστωνε ότι οι παραβιάσεις συνεχίζονται και γίνεται εκτεταμένη χρήση βίας σε άμαχο πληθυσμό, τους κάλεσε να σταματήσουν τη χρήση βίας, να σεβαστούν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και να αναζητήσουν πολιτική λύση.⁶⁵ Υπό την απειλή ότι το NATO θα προχωρούσε σε βομβαρδισμούς κατά της Σερβίας, ο Milosevic συμφώνησε σε εκεχειρία, η οποία προέβλεπε την απόσυρση του βαρέως οπλισμού από το Κόσοβο και την παρουσία διεθνών παρατηρητών που θα παρακολουθούσαν και θα συντόνιζαν την εφαρμογή της εκεχειρίας, ενώ επίσης αποδέχτηκε ότι η σύγκρουση αποτελούσε αντικείμενο διεθνούς ενδιαφέροντος.⁶⁶

Παρόλο την ύπαρξη διεθνών παρατηρητών η εκεχειρία δεν επήλθε ποτέ. Για το λόγο αυτό, το Φεβρουάριο του 1999 ξεκίνησαν στο Raboullet της Γαλλίας διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών και ενωπίον των ΗΠΑ και των συμμάχων, προκειμένου να υπογραφεί μία συνθήκη ειρήνευσης για την περιοχή. Το έγγραφο προέβλεπε τη διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή από το NATO και την ανάκληση των σερβικών στρατιωτικών δυνάμεων από τη περιοχή. Ταυτόχρονα όμως, επιβεβαίωναν την ανάγκη για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, τόσο στο προοίμιο όσο και στα σχετικά άρθρα. Για το Κόσοβο, δηλαδή, προβλέφθηκε η δημιουργία μιας αυτοδιοικούμενης περιοχής με υψηλό βαθμό αυτοδυναμίας που όμως, νόμιμα θα άνηκε στα πλαίσια των διεθνών συνόρων της Γιουγκοσλαβίας.

65 NATO, *Resolution 1160, 1199, 1203/1998*, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980923a.htm>

66 Layne Chr. & Schwarz B., *Dubious Anniversary Kosovo one Year Later*, Policy Analysis, No. 373, June 2000, p 4-14

Ωστόσο, η διαπραγμάτευση ήταν άκαρπη, καθώς ο Σέρβος πρόεδρος απέρριψε τη συμφωνία. Αρχικά, καμία από τις δύο πλευρές δε συμφωνούσε πλήρως με τη Συμφωνία, καθώς για την αλβανική πλευρά το πρόβλημα ήταν η μη αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, ενώ η σερβική πλευρά δεν μπορούσε να κάνει αποδεκτή τη στρατιωτική παρουσία του NATO εντός του εδάφους ολόκληρης της Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο, στη δεύτερη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των δύο πλευρών και των ΗΠΑ, οι Αμερικάνοι έπεισαν τους Αλβανόφωνους να υπογράψουν, καθώς τους πρότειναν πως μετά από τρία χρόνια θα πραγματοποιούνταν δημοψήφισμα για το αν θέλουν να παραμείνουν ή όχι στη Γιουγκοσλαβία, ενώ αντίθετα για τους Σέρβους δεν έγινε κάποια τροποποίηση στην ήδη υπάρχουσα πρόταση. Έτσι, ύστερα από την άρνηση των σερβικών αρχών να υπογράψουν και από το κάλεσμα της Αλβανόφωνης πλειοψηφίας, το NATO επενέβη με βομβαρδισμούς κατά της Σερβίας, οι οποίοι διήρκησαν δύο μήνες. Κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών, σκοτώθηκε μεγάλος αριθμός άμαχου πληθυσμού, όταν ο Bill Clinton δήλωνε ότι πρόκειται για ανθρωπιστική επέμβαση και σκοπός της επίθεσης ήταν η αποτροπή μιας ανθρωπιστικής καταστροφής στην περιοχή ή ενός ευρύτερου πολέμου.⁶⁷

8.4 Απόφαση 1244/1999

Με την απόφαση 1244, που υιοθετήθηκε με το τερματισμό των επιδρομών στις 10 Ιουνίου του 1999, το Συμβούλιο Ασφαλείας διέταξε τη Σερβία να δώσει ένα τέλος στη βία και να απομακρύνει όλες τις δυνάμεις της από το Κόσοβο. Αφού αξιολόγησε την έκρυθμη κατάσταση και το χάος που επικρατεί, προέβη σε δραστικά μέτρα. Πιο συγκεκριμένα, η πρόταση περιελάμβανε πέντε σημεία, τα οποία ήταν πρώτον η άμεση παύση των πολεμικών επιχειρήσεων και της καταπίεσης στην περιοχή του Κοσόβου, δεύτερον η άμεση απόσυρση των σερβικών δυνάμεων από το Κόσοβο, τρίτον η συναίνεση των σερβικών δυνάμεων σε παραμονή διεθνούς στρατιωτικής παρουσίας στο Κόσοβο, τέταρτον η διασφάλιση της επιστροφής όλων των προσφύγων στα σπίτια τους και πέμπτον η παροχή αξιόπιστων διαβεβαιώσεων από τη σερβική πλευρά προκειμένου να συναφθεί μία πολιτική συμφωνία για το Κόσοβο επί τη βάση των προτάσεων που είχαν γίνει στο Rambouillet και σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο και τα προβλεπόμενα στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.⁶⁸

67 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 162

68 Freedman L., *Victims and Victors: Reflections on the Kosovo War*, *Review of International Studies*, 2000, p. 335-338, <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=54155&fileId=S0260210500003351>

Η πολιτική συμφωνία που επήλθε, ορίζει ότι η περιοχή παραμένει τμήμα της Σερβίας, αν και de facto συνιστά μία ανεξάρτητη περιοχή. Το Κόσοβο δηλαδή, αποσπάται από την κυριαρχία της Σερβίας, ωστόσο η κυριαρχία και η ακεραιότητα της τελευταίας δεν επηρεάζονται. Ακόμη, ορίζει ότι: «Η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία σε σχέση με το Κόσοβο συμπεριλαμβανομένης και της δικαστικής δικαιοδοσίας ανήκουν στην Προσωρινή Διοίκηση του Κοσόβου (UNMIK) και ασκούνται από τον Ειδικό Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα».⁶⁹

Οι λόγοι που η Σερβία αποδέχθηκε τελικά τη σύναψη μιας συμφωνίας ειρήνευσης ήταν αρκετοί και σημαντικοί. Πρώτα από όλα, σημαντικό λόγος αποτελούσε η οικονομική καταστροφή που είχαν επιφέρει κυρίως οι οικονομικές κυρώσεις που της είχαν επιβληθεί από τη διεθνή κοινότητα. Δεύτερον, οι βομβαρδισμοί που δεχόταν, έπλητταν πόλεις της και τις επέφεραν σημαντικές ανθρώπινες απώλειες και υλικές ζημιές. Τρίτον, φοβόταν το ενδεχόμενο το ΝΑΤΟ να προχωρήσει σε χερσαίες επιχειρήσεις. Τέλος, η αδυναμία της Ρωσίας παρά την αντίδρασή της σε πολιτικό επίπεδο να υποστηρίξει τη Σερβία σε αυτόν τον πόλεμο.⁷⁰

Συμπερασματικά, η απόφαση 1244 προέβλεπε την ίδρυση μιας διεθνούς διοίκησης. Επίσης, αναγνωρίστηκε η εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και το Κόσοβο τίθεται υπό τη διεθνή διοίκηση για μία μεταβατική περίοδο τριών ετών, στο τέλος των οποίων θα ληφθεί απόφαση σχετικά με το μελλοντικό status της περιοχής. Για την τελική απόφαση του status της περιοχής ρόλο έπαιζαν τρεις παράγοντες, που ήταν το αποτέλεσμα δημοψηφίσματος του Κοσόβου, η συναίνεση της διεθνούς διοίκησης, καθώς και από τη βούληση της Σερβίας. Αξίζει να υπογραμμιστεί, ότι είχε αποκλειστεί το ενδεχόμενο ένωσης της περιοχής με άλλη χώρα (Αλβανία ή ΠΓΔΜ), γιατί έτσι θα διαταράσσονταν η εδαφική ακεραιότητα της τελευταίας.⁷¹

8.5 Σχέδιο Αχτισάαρι (Ahtisaari)

Στις 12 Δεκεμβρίου του 2003, το Συμβούλιο Ασφαλείας ενέκρινε το «Standards for Kosovo», ένα έγγραφο που συντάχθηκε υπό την αιγίδα του Ειδικού Αντιπροσώπου του

69 Security Council, *Resolution 1244/1999*, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244%281999%29

70 Clement S., *The Regional Implications of the Kosovo Crisis*, The International Spectator, 1999, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03932729908456876?journalCode=rspe20#.VUP6EiGqgko>

71 Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, ό.π., σελ. 163-4

ΟΗΕ στο Κόσοβο, που ήταν ο πρώην πρόεδρος της Φινλανδίας Maarti Ahtisaari. Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ στις 26 Μαρτίου του 2007 απηύθυνε έγγραφο προς τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τίτλος του ήταν η «Έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα σχετικά με το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου» (Ahtisaari plan). Ο Ειδικός Απεσταλμένος Maarti Ahtisaari κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι δύο πλευρές είχαν διαμετρικά αντίθετες θέσεις. Συγκεκριμένα, «το Βελιγράδι ζητούσε την αυτονομία του Κοσόβου εντός της Σερβίας, ενώ η Πρίστινα δε δεχόταν τίποτα λιγότερο από την ανεξαρτησία».⁷² Σύμφωνα με τον ίδιο, οι πιθανότητες μέσω της διαπραγμάτευσης για την παραγωγή αμοιβαία αποδεκτής λύσης είχαν εξαντληθεί και η διατήρηση του status quo δεν θα ήταν σωστή λύση.

Η Σερβία και η Ρωσία απέρριψαν το σχέδιο Αχτισάρι, ενώ η τελευταία κατέστησε σαφές ότι θα ασκήσει βέτο σε οποιοδήποτε σχέδιο ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας που θα άλλαζε το status quo και θα έθετε σε κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας. Ως εκ τούτου, το σχέδιο Αχτισάρι δεν εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας.⁷³

8.6 Ανεξαρτησία Κοσόβου (2008)

Τελικά, στις 17 Φεβρουαρίου του 2008 η μονομερής ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν αποτέλεσε έκπληξη, καθώς βασίστηκε στο σχέδιο της διεθνούς διαμεσολαβητικής ομάδας (σχέδιο Αχτισάρι). Διακηρύχθηκε από το «Κοινοβούλιο του Κοσόβου» και αναφέρεται στη δημοκρατική νομιμότητα της Συνέλευσης, η οποία δηλώνει έτσι την ανεξαρτησία της στο όνομα του λαού του Κοσόβου. Το άρθρο 1 της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας ορίζει τα εξής: «Εμείς, οι δημοκρατικά εκλεγμένοι ηγέτες του λαού μας, δηλώνουμε ότι το Κόσοβο είναι ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. Η δήλωση αυτή αντανακλά τη βούληση του λαού μας και είναι σε πλήρη συμφωνία με τις συστάσεις του ειδικού απεσταλμένου του ΟΗΕ Μάρτι Αχτισάρι και την ολοκληρωμένη πρότασή του για τη διευθέτηση του καθεστώτος του Κοσόβου» Είχαν προηγηθεί διαπραγματεύσεις με τη σερβική πλευρά που κράτησαν δύο χρόνια περίπου, χωρίς να καρποφορήσουν, καθώς η Σερβία, επικαλούμενη το Ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου

72 Secretary – General on Kosovo's Future Status, *Report of the Special Envoy*, 2007, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>

73 Vidmar J., *International Legal Responses to Kosovo's Declaration of Independence*, ό.π., p. 790, http://www.vanderbilt.edu/jotl/manage/wp-content/uploads/Vidmar-cr_final_final1.pdf

Ασφαλείας του ΟΗΕ, που ορίζει το Κόσοβο ως αναπόσπαστο τμήμα της Σερβίας, αρνήθηκε στις συνομιλίες να δεχθεί την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου.⁷⁴

Από τις 10 Ιουλίου του 2010 το Κόσοβο ήταν πλέον σε καθεστώς πλήρους ανεξαρτησίας, καθώς αποχώρησε η Διεθνής Ομάδα Καθοδήγησης, με επικεφαλής το Marti Ahtisaari. Αξίζει να τονιστεί πως η Σερβία και πολλές ακόμη χώρες, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ελλάδα θεώρησαν την απόσχιση αυτή παράνομη και δεν την αναγνώρισαν επισήμως, παρόλο που το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης απέρριψε την πρόταση της Σερβίας και κατέληξε στο συμπέρασμα πως η διακήρυξη της ανεξαρτησίας στις 17 Φεβρουαρίου 2008 δεν παραβίαζε το γενικό διεθνές δίκαιο.⁷⁵

74 <http://www.kathimerini.gr/13128/article/epikairothta/kosmos/to-kosovo-apokta-plhrh-kyriarxia>

75 <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=185948>

9. Κριμαία

9.1 Ιστορικό πλαίσιο

Η Κριμαία (Crimea) είναι αυτόνομη περιοχή της νοτιοανατολικής Ουκρανίας, με υπερδισχιλιετή ιστορία και πληθώρα εποικισμών. Πρόκειται για χερσόνησο που συνδέεται με την ηπειρωτική Ουκρανία με τον ισθμό του Περεκκόπ και χωρίζεται με τη Ρωσία από την Αζοφική Θάλασσα. Πρωτεύουσα της είναι η Συμφερούπολη (Simferopol), έχει έκταση 26.100 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό λίγο πάνω από τα 2 εκατομμύρια κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001. Από αυτούς, το 58,32% είναι Ρώσοι, το 24,32% Ουκρανοί και το 12,5% Τάταροι (μουσουλμάνοι τουρκο-μογγολικής καταγωγής), ενώ οι ελληνικής καταγωγής κάτοικοι της περιοχής ανέρχονται σε 2.597 άτομα, δηλαδή το 1,3% του συνολικού πληθυσμού της Κριμαίας.⁷⁶

Η Κριμαία εντάχθηκε στην Ουκρανία μόλις πριν από 60 χρόνια. Η συγκεκριμένη χερσόνησος, κατά τη διάρκεια της ιστορίας, είτε ήταν αυτόνομη περιοχή είτε βρισκόταν υπό την κατοχή άλλοτε των Ελλήνων (της Τραπεζούντας), άλλοτε της Γένοβας, των Οθωμανών (για μεγάλο χρονικό διάστημα) ή των Βουλγάρων. Τον 18ο αιώνα η Κριμαία και συγκεκριμένα το 1783, η Κριμαία καταλαμβάνεται από την Ρωσία, επί αυτοκράτειρας Αικατερίνης της II. Η Οθωμανική αυτοκρατορία, σε συνεργασία με τη Γαλλία του Ναπολέοντα III, τη Μεγάλη Βρετανία και το βασίλειο της Σαρδηνίας επιτίθεται στην χερσόνησο το 1853, για να βάλει τέλος στις φιλοδοξίες της Ρωσίας. Είναι ο πόλεμος της Κριμαίας, ο πρώτος πόλεμος της σύγχρονης εποχής και διήρκησε

⁷⁶ <http://www.sansimera.gr/articles/756>

μέχρι το 1856. Ο πόλεμος έληξε με ήττα της Ρωσίας και με υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων (30 Μαρτίου 1856), όπου επιβεβαιώθηκε η εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁷⁷

Κατά τον εμφύλιο πόλεμο που προηγήθηκε της Ρωσικής επανάστασης του 1917, βίαιες μάχες μεταξύ των δυνάμεων του Τσάρου, των Μπολσεβίκων και των αναρχικών δυνάμεων έλαβαν χώρα στην Κριμαία. Μετά την νίκη των Μπολσεβίκων, δημιουργήθηκε η Κριμαϊκή Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία ως τμήμα της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας (ΡΣΟΣΔ).⁷⁸

Κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, η ναζιστική Γερμανία το καλοκαίρι του 1942 κατέλαβε την Κριμαία και την κράτησε για δύο χρόνια. Τον Μάιο του 1944 την ανακατέλαβε ο «Κόκκινος Στρατός» και σχεδόν αμέσως ο Στάλιν διέταξε την εκτόπιση όλων των μουσουλμάνων Τατάρων στην Κεντρική Ασία, επειδή είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς.⁷⁹

9.2 Η αρχή των προβλημάτων για την Κριμαία και η εξέλιξή τους στο πέρασμα των χρόνων

Ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού της Κριμαίας αποτελούσαν από Ρώσους (σύμφωνα με την απογραφή του 1959, 860.000 ήταν οι Ρώσοι και μόλις 270.000 οι Ουκρανοί), το 1954, ο τότε ηγέτης της ΕΣΣΔ, Nikita Khrushchev (Νικίτα Χρουστόφ), αποφάσισε την παραχώρησή της από την Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία (ΣΣΔ) της Ρωσίας στη ΣΣΔ της Ουκρανίας. Η παραχώρησή της, δημοσιεύτηκε στην Ρωσική εφημερίδα Πράβντα στις 27 Φεβρουαρίου του ίδιου χρόνου. Συγκεκριμένα έγραφε: «Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ δια του οποίου μεταφέρεται η επαρχία της Κριμαίας από τη Ρωσική Δημοκρατία στην Ουκρανική Δημοκρατία, λαμβάνοντας υπόψη τον ενιαίο χαρακτήρα της οικονομίας, τη γεωγραφική γειτνίαση και τους στενούς οικονομικούς δεσμούς μεταξύ της επαρχίας της Κριμαίας και της

77 <http://www.iefimerida.gr/news/145314/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%8D%CE%B8%CF%81%CE%B1%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7>

78 <http://www.onalert.gr/stories/ayti-einai-i-istoria-tis-krimaias-pou-exigei-giati-i-russia-den-tha-tin-egataleipsei/32787>

79 <http://www.sansimera.gr/articles/756>

Ουκρανικής Δημοκρατίας και εγκρίνεται η κοινή παρουσία του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της Ρωσικής Δημοκρατίας και του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της Ουκρανικής Δημοκρατίας κατά τη μεταβίβαση της επαρχίας της Κριμαίας από τη Ρωσική Δημοκρατία προς την Ουκρανική Δημοκρατία».

Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός πως ποτέ δεν αποκαλύφθηκε ο πραγματικός λόγος εκχώρησης της Κριμαίας από τον Khrushchev στην Ουκρανία. Η επικρατέστερη άποψη ήταν αυτή του καθηγητή Lewis Siegelbaum, ο οποίος υποστήριξε ότι ο Khrushchev έκανε αυτήν την κίνηση, καθώς πέρασε πολλά χρόνια στην Ουκρανία δουλεύοντας σε παιδική ηλικία. Ακόμη, είχε ασχοληθεί για πρώτη φορά με την πολιτική στην Ουκρανία μέχρι που έφτασε να είναι Γραμματέας της Κομμουνιστικής Οργάνωσης της Ουκρανίας. Επίσης, επηρεάστηκε πολύ για την τελική του απόφαση το γεγονός ότι είχε μεγάλη συμμετοχή και ο ίδιος στην περίοδο των σταλινικών εκκαθαρίσεων, όπου είχαν γίνει πολλές διώξεις και στην Ουκρανία και για αυτό το λόγο όταν ανέλαβε τα ηνία της ΕΣΣΔ και ξεκίνησε την επιχείρηση της αποσταλινοποίησης, ήθελε να τους παραχωρήσει την Κριμαία ένα δώρο τρόπο τινά για τα πάθη που είχαν υποστεί.⁸⁰

Με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η Ουκρανία κήρυξε την ανεξαρτησία της διατηρώντας παράλληλα την Κριμαία στην επικράτειά της (την περίοδο αυτή οι Ρώσοι αποτελούσαν το 58% του πληθυσμού, οι Ουκρανοί το 24% και το υπόλοιπο 12% οι Τάταροι, οι οποίοι είχαν επιστρέψει στην Κριμαία μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ). Από την πρώτη στιγμή όμως, η ρωσική πλειονότητα των κατοίκων της Κριμαίας αντέδρασε και ζήτησε την ένωση με τη Ρωσία, αλλά στις 19 Μαΐου του 1992 το Κοινοβούλιο της Κριμαίας ψήφισε την παραμονή της Κριμαίας στην Ουκρανία με καθεστώς αυτονομίας. Από εκείνη την περίοδο και μετά, η περιοχή της Κριμαίας βρισκόταν υπό διαρκή αναταραχή. Τα πράγματα φάνηκαν να βελτιώνονται το 1997, όταν η Ουκρανία αποφάσισε να νοικιάσει για ένα διάστημα 20 ετών τον ναύσταθμο της Σεβαστούπολης στη Ρωσία. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο οι ρωσικές δυνάμεις παρέμειναν στην Κριμαία και ήταν εγγυητές κατά κάποιο τρόπο της εξασφάλισης των δικαιωμάτων των Ρωσόφωνης πλειονότητας. Τρία χρόνια νωρίτερα, η Ρωσία είχε υπογράψει το «Μνημόνιο της Βουδαπέστης» μαζί με τις άλλες τέσσερις πυρηνικές δυνάμεις της εποχής (Αγγλία, Γαλλία, ΗΠΑ, Κίνα), με το οποίο έδινε την εγγύησή της για την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας.⁸¹

80 <http://karchilaki.com/khrushchev-crimea/>

81 <http://www.sansimera.gr/articles/756>

9.3 Τα προβλήματα σήμερα και το δημοψήφισμα της ανεξαρτησίας της Κριμαίας

Στις 21 Νοεμβρίου του 2013 ξέσπασε λαϊκή αντίδραση στην Ουκρανία, εξαιτίας της άρνησης του φιλορώσου προέδρου Viktor Yanukovich (Βίκτορ Γιανούκοβιτς) να υπογράψει τη συμφωνία σύνδεσης της χώρας του με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι καθημερινές διαδηλώσεις έλαβαν χαρακτήρα κινήματος και στις 22 Φεβρουαρίου του επόμενου έτους ο πρόεδρος Yanukovich εγκατέλειψε την εξουσία, κάτω από το βάρος της διογκούμενης λαϊκής πίεσης.

Οι Ρωσόφωνοι της Κριμαίας βρήκαν την ευκαιρία και έθεσαν υπό τον πλήρη έλεγχό τους την περιοχή, μετά από σφοδρές συγκρούσεις ανάμεσα στους ίδιους και στους Ουκρανούς και με τη βοήθεια των Ρώσων οι οποίοι έστειλαν στη 1η Μαρτίου, ύστερα από έγκριση του Ρωσικού Κοινοβουλίου ένοπλα στρατεύματα, παρά την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας και ανακήρυξαν μονομερώς την ανεξαρτησία. Λίγες μέρες αργότερα, στις 16 Μαρτίου του 2014, ζήτησαν την επανένταξή τους στη Ρωσία. Οι Ρώσοι αποδέχτηκαν το αίτημα των κατοίκων της Κριμαίας και ύστερα από το τεράτιο ποσοστό (96%) των πολιτών της Κριμαίας (η συμμετοχή τους έφτασε στο 83%) όπου επιθυμούσαν την ένταξή τους, ο Ρώσος πρόεδρος Vladimir Putin (Βλάντιμιρ Πούτιν) αποφάσισε στις 10 Απριλίου του 2014 την προσάρτηση της περιοχής. Η ενσωμάτωση της Κριμαίας από τη Ρωσία προκάλεσε μια τεράστια κρίση, καθώς πολλές περιοχές της Ανατολικής και Νότιας Ουκρανίας, ως Ρωσόφωνες στην πλειοψηφία τους, θέλησαν και αυτές να ενταχθούν στην Ρωσία.

Η διεθνής κοινότητα, πλην της Ρωσίας δεν αναγνωρίζει την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανία και την προσάρτηση της στη Ρωσία, καθώς τη χαρακτηρίζει τόσο παράνομη όσο και αντισυνταγματική. Το NATO, τέλος, επισημαίνει ότι η Ρωσία παραβίασε την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας με την στρατιωτική της επέμβαση.

10. Καταλονία

10.1 Ιστορικό πλαίσιο

Το 1812 και μετά την εκδίωξη των Γάλλων θεσπίστηκε το 1ο Σύνταγμα της Ισπανίας, που προβλέπει τη διαίρεση της σε επαρχίες που διοικούνται από έναν άρχοντα. Οι καρλικοί εμφύλιοι πόλεμοι συγκλόνισαν την Ισπανία ολόκληρον τον 19ο αιώνα υπενθυμίζοντας ότι η δυναμική των αυτονομιστικών κινημάτων εναντίον της κεντρικής εξουσίας της Μαδρίτης δεν είχε καταλαγιάσει ποτέ. Κάθε προσπάθεια για αυτονομία βρίσκει αντιμέτωπους την μοναρχία, τον κλήρο και την αριστοκρατία της Καστίλης. Κανένα από τα συντάγματα του 19ου αιώνα δεν κάνει αναφορά στην αυτονομία των περιφερειών, πράγμα που δυσαρεστούσε σε μεγάλο βαθμό τις επαρχίες της Ισπανίας. Η αρχή του 20ου αιώνα χαρακτηρίζεται για την αναβίωση των εθνοτήτων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Η διαμάχη μεταξύ κεντρικού κράτους και των περιφερειών θα οδηγήσει από τις αρχές του 20ου αιώνα στην αναβίωση των εθνοτήτων των Βάσκων και των Καταλανών με αποσχιστικές τάσεις από το κράτος της Μαδρίτης, που οδήγησαν στον εμφύλιο πόλεμο (1936-1939).⁸²

82 <http://www.ispania.gr/arthra/istoria/111-istoria>

Πιο συγκεκριμένα, η Καταλονία άρχισε να διεκδικεί την αναγνώριση της καταλανικής εθνότητας, της γλώσσας, του πολιτισμού και της ιστορίας κυρίως από την εποχή της Renaixença (Αναγέννηση, 1840-1870). Η καταλανική αναγέννηση έδωσε πνοή και όραμα στην καταλανική εθνική συνείδηση στα τέλη του 19ου αιώνα. Στόχος των καταλανών ήταν η απόκτηση εκτεταμένης αυτονομίας, ενώ οι πιο ριζοσπαστικοί διεκδικούσαν την δημιουργία καταλανικού κράτους στα πλαίσια μια ομοσπονδιακής Ισπανίας. Το πρώτο εθνικιστικό πρόγραμμα διατυπώθηκε από τον Valentí Almirall στο έργο του *Lo Catalanisme*, το οποίο εκδόθηκε το 1886. Σε αυτό, διατύπωνε τη μετάβαση από τον τοπικισμό στον εθνικισμό μέσα σε ένα ομοσπονδιακό πλαίσιο. Μεταξύ άλλων που έκανε, τόνισε τη σημαντικότητα της τοπικής γλώσσας, ως ένα μέσο για να τονίσουν την εθνική τους ταυτότητα. Το 1882 ιδρύει το πρώτο καταλανικό κόμμα, το *Centre Catala*, στόχος του οποίου δεν ήταν η πίεση στην κεντρική εξουσία με σκοπό την απόσχιση της Καταλονίας, αλλά η επιθυμία του έγκειτο στο να επηρεάσει την κεντρική πολιτική σκηνή, παρεμβαίνοντας στις κεντρικές Ισπανικές υποθέσεις. Ωστόσο, για το λόγο ότι δεν τα κατάφερε να κατέχει μία ηγεμονική θέση, εξαιτίας της συγκεντρωτικής μοναρχίας της περιόδου, η δεξιά πτέρυγα του κόμματος αποσχίστηκε και έκανε ένα καινούργιο κόμμα με το όνομα *Lliga de Catalunya*. Το παραπάνω κόμμα ανέλαβε πολύ γρήγορα πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική σκηνή της Καταλονίας. Πρώτη του δράση υπήρξε η εκστρατεία κατά της Ισπανικής κυβέρνησης, η οποία ήθελε να καταργήσει το *Catalan Civil Code* (Καταλανικό Αστικό Κώδικα) το 1889. Το ίδιο διάστημα (1890), το κόμμα του Almirall διαλύεται, λόγω του ότι ήταν ανενεργό στην πολιτική σκηνή του τόπου του και στη θέση του ιδρύεται το *Unió Catalanista* (1891), με στόχο τη μετάδοση και ενίσχυση των τοπικιστικών ιδανικών. Το 1897 εκτυλίσσεται ένα γεγονός που ενίσχυσε ακόμη περισσότερο το μίσος τους για τους ηγέτες. Συγκεκριμένα, το κόμμα *Unió Catalanista* έστειλε ένα μήνυμα στο βασιλιά της Ελλάδας, Γεώργιο το Α', δείχνοντας τη συμπάθειά τους για τον αγώνα των Κρητικών ενάντια στους Τούρκους και την προσπάθεια ένωσής τους με την Ελλάδα. Κίνηση, όμως, που δεν άρεσε καθόλου στην κυβέρνηση της Ισπανίας με αποτέλεσμα να τους επιβάλλει διάφορες κυρώσεις.⁸³

Ένας ακόμη λόγος που αφύπνησε τους Καταλανούς στο να διακρίνουν τη διεφθερμένη διοίκηση συγκεντρωτισμού της Μαδρίτης, η οποία δεν έδινε κανένα προνόμιο στις υπόλοιπες επαρχίες τους εκείνη την περίοδο ήταν οι απώλειες της Κούβας, του Πουέρτο Ρίκο και των Φιλιππίνων το 1899. Έτσι, δημιουργήθηκε το κόμμα

83 Conversi D., *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, Hurst and Company, London 1997, p. 13-26

Lliga Regionalista, το οποίο θριάμβευσε τόσο στις γενικές εκλογές του 1901 όσο και στις δημοτικές 4 χρόνια αργότερα, του οποίου βασικοί στόχοι αποτελούσαν η ένωση των τεσσάρων επαρχιών της Καταλονίας κάτω από μία διοίκηση, αυτονομία στο πανεπιστήμιό τους και σεβασμό στο καταλανικό αστικό δίκαιο.

Το 1906 όλα τα Καταλανικά κόμματα ενώνονται κάτω από ένα συνασπισμό με το όνομα Solidaritat Catalana και το Μάιο του ίδιο χρόνου περισσότεροι από 200.000 κάτοικοι βγαίνουν στους δρόμους ύστερα από προτροπή του συγκεκριμένου συνασπισμού, για να διαμαρτυρηθούν για το παράνομο κλείσιμο των εφημερίδων από την κεντρική κυβέρνηση. Έτσι, περισσότερο από ποτέ, ο εθνικισμός στην Καταλονία γινόταν πιο έντονος. Τρία χρόνια αργότερα, το 1909 είναι η πρώτη φορά που δίνονται εξουσίες στην περιφέρεια της Καταλονίας, ύστερα από εντολή του πρωθυπουργού Antonio Maura, εξαιτίας των τραγικών γεγονότων που διαδραματίστηκαν επί πέντε συνεχείς ημέρες στους δρόμους της Βαρκελώνης, λόγω γενικής απεργίας. Το σχέδιο του Maura περιελάμβανε την πρώτη ουσιαστικά ευκαιρία των Καταλανών να έχουν μια μορφή αυτοκυβέρνησης μετά από τόσα χρόνια αποτυχημένων προσπαθειών.⁸⁴

Η μετάβαση των Καταλανών στον ολοκληρωτικό εθνικισμό ήταν δουλειά του Enric Prat de la Riba. Ο ίδιος στο έργο του La Nacionalitat Catalana (Το Καταλανικό Έθνος, το οποίο παραμένει μέχρι και σήμερα ένα πολύ σημαντικό έργο, στο οποίο βασίζεται ο εθνικισμός στην Καταλονία) έκανε τη διάκριση μεταξύ έθνους και κράτους ως εξής: «Η Καταλονία είναι η πατρίδα όλων των Καταλανών, ενώ η Ισπανία είναι απλά ένα έθνος». Το 1914 παίρνει σάρκα και οστά το όνειρο των Καταλανών, η ένωση δηλαδή των τεσσάρων επαρχιών της Καταλονίας κάτω από μία διοίκηση, που ονομάστηκε Mancomunitat, η οποία καταργήθηκε το 1925 με πρόσχημα την εθνική άμυνα. Χάριν στην εννιαία διοίκηση υλοποίησαν πολλά έργα στην περιφέρειά τους, όσον αφορά στην εκπαίδευση, την υγεία τις υποδομές και πολλούς ακόμη τομείς. Το 1922 ιδρύθηκε από τον πρώην στρατιωτικό Francesc Macia, το Estat Catala, το πρώτο κόμμα το οποίο ήταν ξεκάθαρα υπέρ της απόσχισης της Καταλονίας από την υπόλοιπη Ισπανία.⁸⁵

Η δικτατορία του Primo de Rivera (Πρίμο ντε Ριβέρα, 1923-1930) αποτέλεσε τροχοπέδη των κάποιων δειλών βημάτων που είχαν γίνει προς την αυτονομία της Καταλονίας και των άλλων περιφερειών μέχρι τότε. Παρά το γεγονός, ότι για πρώτη φορά δημιουργήθηκε ένα νομοθετικό πλαίσιο για τοπική αυτοδιοίκηση και στα νομικά κείμενα χρησιμοποιείται η λέξη "περιφέρεια" οι πραγματικές προθέσεις του δεν ήταν

84 Conversi D., *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, ό.π., p. 27-30

85 Conversi D., ό.π., p. 30-33

άλλες παρά η ενδυνάμωση της κεντρικής εξουσίας. Ο έλεγχος από το Ισπανικό κράτος διασφαλιζόταν με τον διορισμό ενός κυβερνήτη, ενώ η κεντρική εξουσία θα μπορούσε να διαλύσει την περιφέρεια για λόγους, όπως η προστασία της δημόσιας τάξης ή του εθνικού συμφέροντος. Έτσι το 1925, με βασιλικό διάταγμα και με το πρόσχημα για την άμυνα της εθνικής ενότητας καταδικάζεται η αποσχιστική δράση και καταργούνται οι περιφερειακές συνελεύσεις και η καταλανική γλώσσα στις δημόσιες υπηρεσίες της Καταλονίας.⁸⁶

Η περίοδος της δεύτερης αβασιλευτής δημοκρατίας (1931-1939) είναι περίοδος αναταραχών και ένοπλης αντιπαράθεσης της φασιστικής με την δημοκρατική ιδεολογία. Ουσιαστικά η περίοδος αυτή δεν είναι παρά ένα διάλειμμα στην αυταρχική και συγκεντρωτική εξουσία της Μαδρίτης που θα κορυφωθεί με το φρανκικό καθεστώς. Με τις εκλογές του 1931, αποκαταστάθηκε προσωρινά η δημοκρατική ομαλότητα με τη νίκη των δημοκρατικών δυνάμεων. Οι δυνάμεις της αριστεράς την ίδια κιόλας μέρα ανακήρυξαν στην Βαρκελώνη την Καταλανική δημοκρατία στα πλαίσια μιας συνομοσπονδίας με τις άλλες δημοκρατίες της Ισπανίας. Το Σύνταγμα του 1931 προσπάθησε για πρώτη φορά να λύσει το πρόβλημα της περιφερειακής αυτονομίας αλλά δεν τέθηκε ουσιαστικά ποτέ σε ισχύ λόγω του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε.⁸⁷

Ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα που τάραξαν ολόκληρη την Ιβηρική χερσόνησο ήταν ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε το 1936. Πιο συγκεκριμένα, ο στρατηγός Φράνκο έγινε αρχηγός φασιστικής επανάστασης και επικράτησε με τη βοήθεια της Γερμανίας και της Ιταλίας ολόκληρης της Ισπανίας. Ο Ισπανικός εμφύλιος ήταν το αποτέλεσμα των καθημερινών προστριβών ανάμεσα στο καθεστώς της Καστίλης και τις άλλες εθνότητες που ζούσαν στην χερσόνησο. Οι σημαντικότερες από αυτές, οι Βάσκοι και οι Καταλανοί, θεωρούσαν ότι είχε έρθει το πλήρωμα του χρόνου να αποσχιστούν από το υπόλοιπο κράτος. Ο στρατηγός Φράνκο είχε ωστόσο εντελώς διαφορετική άποψη και βασικό του σύνθημα ήταν να είναι η Ισπανία αδιαίρετη και ενιαία χωρίς περιφερειακές διαφοροποιήσεις. Σε όλη του τη διάρκεια, το φρανκικό καθεστώς προσπάθησε απεγνωσμένα να εξαλείψει οτιδήποτε θύμιζε στους Ισπανούς ότι δεν αποτελούν μια ενιαία εθνότητα. Απαγόρευσε τη λειτουργία της εκκλησίας στα καταλανικά, απέσυρε τα βιβλία που αναφέρονταν στην ύπαρξη διαφόρων εθνοτήτων,

86 Conversi D., ό.π., p. 36-38

87 Conversi D., *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, ό.π., p. 38-43

απαγόρευσε τους τοπικούς, παραδοσιακούς χορούς, τις γιορτές τους και το πιο σημαντικό τη χρήση της καταλανικής γλώσσας.

Το 1975, με το θάνατο του Φράνκο, στέφθηκε βασιλιάς της Ισπανίας ο Χουάν Κάρλος των Βουρβόνων και διέλυσε το δικτατορικό κράτος του Φράνκο κηρύσσοντας το 1977 τις πρώτες ελεύθερες εκλογές, αρχίζοντας έτσι μια νέα δημοκρατική εποχή για την Ισπανία. Επήλθε πολιτική και πολιτειακή μεταβολή και δόθηκε μια μόνιμη συνταγματική λύση στο πρόβλημα της εδαφικής και διοικητικής δομής του Ισπανικού κράτους.

10.2 Σύνταγμα του 1978 και τι προβλέπει για τις αυτόνομες περιοχές

Με το Σύνταγμα του 1978 αποκτά η Καταλονία την πολιτική και πολιτισμική αυτονομία της, όχι όμως και την ανεξαρτησία της. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 3 του Ισπανικού Συντάγματος αναφέρεται ότι η καστιλιάνικη είναι η επίσημη γλώσσα του κράτους εξίσου με τις άλλες γλώσσες της Ισπανίας που μιλιούνται στις αυτόνομες κοινότητες της χώρας. Στην Καταλονία δηλαδή, τα καταλανικά και τα αραβικά (μία οξιτανική διάλεκτος που χρησιμοποιείται στην περιοχή Val d' Aran-Βαλ ντ' Αράν της Καταλονίας). Σύμφωνα με το άρθρο 148 του Ισπανικού Συντάγματος, όλες οι αυτόνομες κοινότητες (17 στο σύνολο) μπορούν να αναλαμβάνουν δραστηριότητες που αφορούν την οργάνωση θεσμών για αυτοκυβέρνηση. Η Καταλονία διατηρεί δικό της αυτόνομο κοινοβούλιο, το οποίο διοικείται από τη Generalitat. Έχει συγκροτήσει αυτόνομο αστυνομικό σώμα που αντικαθιστά την ισπανική αστυνομία, και αυτοδιοικείται σε θέματα παιδείας, πολιτισμού, υγείας, τουρισμού, εμπορίου, βιομηχανίας και γεωργίας. Τέλος, στο άρθρο 149 γίνεται λόγος ότι το κράτος είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για την ιθαγένεια, τις διεθνείς σχέσεις, την άμυνα και τις ένοπλες δυνάμεις, την αστική, εργατική, δικονομική, ποινική νομοθεσία και το νόμισμα. Για τους Ισπανούς νομοθετικούς συντάκτες του Συντάγματος του 1978, η απόσχιση των περιφερειών από το κράτος ισοδυναμούσε με διάλυση του ισπανικού έθνους και αυτός ήταν ο λόγος που τους οδήγησε στην δημιουργία ενός ομοσπονδιακού κράτους αρνούμενοι ωστόσο την ίδια στιγμή τον χαρακτηρισμό του ως ομοσπονδιακού.⁸⁸

88 Πετριτσόπουλος Β. & Σακκά-Νικολοπούλου Ν., *Το Νέο Σύνταγμα της Ισπανίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, περιοδικό “Το Σύνταγμα”, Τόμος ΣΤ', Αθήνα 1980

10. 3 Σήμερα, απαίτηση για ανεξαρτησία

Στις 9 Νοεμβρίου του 2014, ο πρόεδρος της Καταλονίας Artur Mas (Άρτουρ Μας) κάλεσε τους Καταλανούς σε δημοψήφισμα με σκοπό την απόσχιση τους ή όχι από τους Ισπανούς, παρόλο που το Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε την ενέργεια του συμβολικού δημοψηφίσματος ως αντισυνταγματική. Το αποτέλεσμα της καταμέτρησης έδειξε πως το 81% από τα 2,25 εκατομμύρια που ψήφισαν είναι υπέρ της απόσχισης από το Ισπανία. Όμως, είναι άξιο να τονιστεί πως ψήφισε μόνο το 32,8% του συνολικού πληθυσμού (7,5 εκατομμύρια κάτοικοι στο σύνολο).⁸⁹

89 <http://www.skai.gr/news/world/article/266400/dimopsifisma-anexartisi-as-stis-9-noemvriou-zita-i-katalonia/>

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αν και καθεμία από τις τρεις παραπάνω περιπτώσεις είναι διαφορετικές, ο στόχος και των τριών είναι ένας, η απόσχιση από το κράτος στο οποίο ανήκουν. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε το Κόσοβο, το οποίο από τις 10 Ιουλίου του 2010 έχει καθεστώς πλήρους ανεξαρτησίας από τη Σερβία. Οι περισσότερες χώρες έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της, αλλά ορισμένες χώρες, όπως και η Ελλάδα αρνούνται να την αναγνωρίσουν ως αυτόνομο κράτος. Στην δεύτερη ακολουθεί η Κριμαία, της οποίας τα επεισόδια έληξαν πρόσφατα. Στις 16 Μαρτίου του 2014 ανακήρυξε μονομερώς την απόσχιση της από την Ουκρανία και στις 10 Απριλίου προσαρτήθηκε στη Ρωσία, ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη των τελευταίων. Στην τελευταία περίπτωση έχουμε την Καταλονία, η οποία εδώ και πολλά χρόνια ζητάει την απόσχιση της από την Ισπανία και οι απαντήσεις που παίρνει όμως είναι μονίμως αρνητικές. Τα τελευταία χρόνια όμως λόγω της έντονης ανάγκης ανεξαρτησίας της, ο πρόεδρος της στις 9 Νοεμβρίου του 2014 κάλεσε τους συμπολίτες του σε δημοψήφισμα και παρά τη μικρή προέλευση και το ότι το δημοψήφισμα θεωρήθηκε αντισυνταγματικό, το ποσοστό των Καταλανών που απαίτησαν απόσχιση έφτασε στο 81%.

Στις περιπτώσεις τόσο της Κριμαίας όσο και του Κοσόβου έχουμε στρατιωτικές επεμβάσεις, στην πρώτη περίπτωση από τους Ρώσους για βοήθεια προς το Ρωσόφωνο λαό της Κριμαίας, ύστερα από έκκληση των τελευταίων, ενώ στη δεύτερη περίπτωση από το NATO για ανθρωπιστική επέμβαση και αποτροπή μιας ανθρωπιστικής καταστροφής στην περιοχή ή ενός ευρύτερου πολέμου. Όταν λέμε ανθρωπιστική επέμβαση εννοούμε, σύμφωνα με τον Eric Hobsbawm, τον "ανθρωπιστικισμό" (humanitarianism), τον ιμπεριαλισμό δηλαδή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τον ίδιο, «ο ανθρωπιστικισμός αποτελεί έκφραση είτε ενός αναγεννημένου ιμπεριαλισμού, ο οποίος βρίσκει μια κατάλληλη δικαιολογία για παραβιάσεις της κρατικής κυριαρχίας - μπορεί να υπάρχουν θαυμάσιες και ειλικρινείς δικαιολογίες - είτε, κάτι ακόμα πιο επικίνδυνο, μια επαναβεβαίωση της πίστης στη μόνιμη υπεροχή της περιοχής που κυριαρχούσε στον πλανήτη από τον 16ο μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα. Στο κάτω κάτω, οι αξίες τις οποίες προσπαθεί να επιβάλει η Δύση είναι αξίες μιας περιοχής, και όχι κατά ανάγκη οικουμενικές. Αν είναι οικουμενικές, πρέπει να επαναδιατυπωθούν με διαφορετικούς όρους». Βέβαια, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις του ΟΗΕ είναι επιλεκτικές, πράγμα το οποίο δημιουργεί προβληματισμό όσον αφορά με ποιο

κριτήριο αποφασίζει τελικά να επέμβει κατά την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως στις περιπτώσεις του Κοσόβου, της Σομαλίας, της Ρουάντα ή του Σουδάν και με ποιο όχι, όπως παραδείγματος χάρη με τη Βόρεια Κύπρο, την Κριμαία ή τους Κούρδους.

Και στις δύο περιπτώσεις (Κριμαία και Κόσοβο) βλέπουμε ότι έχουμε την καταπάτηση της εδαφικής ακεραιότητας των δύο χωρών (Ουκρανίας και Σερβίας), επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις των χωρών αυτών και χρήση βίας, όταν το Διεθνές Δίκαιο ορίζει ρητά, ότι οι τρεις αυτές αρχές δεν παραβιάζονται σε καμία περίπτωση. Ακόμη, οι δύο αυτές περιπτώσεις συνδέονται μεταξύ τους, καθώς και οι δύο πρόκειται για περιπτώσεις μονομερής κήρυξης ανεξαρτησίας από την χώρα στην οποία ανήκουν και προσπάθειας προσάρτησης σε μία τρίτη χώρα, με εντελώς όμως διαφορετικό αποτέλεσμα. Για να γίνω πιο σαφής, η Κριμαία αμέσως μετά την ανεξαρτησία της ζήτησε από τη Ρωσία και προσαρτήθηκε απευθείας με την ίδια, παρόλο που κάτι τέτοιο παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο, ενώ στην περίπτωση του Κοσόβου του οποίου η ανεξαρτησία κρίθηκε νόμιμη από το Διεθνές Δικαστήριο, δεν της επιτράπηκε να προσαρτηθεί στην Αλβανία, παρά το γεγονός πως το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού του είναι Αλβανόφωνο, όπως της Κριμαίας Ρωσόφωνο. Άρα στην προκειμένη περίπτωση έχουμε δύο ίδιες περιπτώσεις, με εντελώς όμως διαφορετική προσέγγιση από τον ΟΗΕ, ο οποίος στη μία περίπτωση δεν κάνει κάποια ενέργεια για να επιβάλλει κυρώσεις στη Ρωσία για ένα τόσο σοβαρό ζήτημα, λόγω της δύναμης που κατέχει στο διεθνές σύστημα, ενώ στην άλλη περίπτωση δε μπαίνει καν στη διαδικασία να ακούσει για την ένωση του Κοσόβου και της Αλβανίας, καθώς δε θα ήθελε μελλοντικά να αντιμετωπίσει κινδύνους από κάποια χώρα, η οποία μέχρι τώρα ελέγχεται πολύ εύκολα.

Όσον αφορά την Καταλονία, σε αυτήν την περίπτωση έχουμε μία περιοχή αρκετά μεγαλύτερη πληθυσμιακά από τις προηγούμενες δύο, που όπως αναλύθηκε και παραπάνω, εδώ και αιώνες παλεύει για την απόσχιση της, δίχως όμως να την επιτύχει. Σαφώς, πρόκειται για μία εντελώς διαφορετική περίπτωση, καθώς ξεκινάει από άλλη αφετηρία. Λέγοντας αφετηρία εννοώ το γεγονός ότι είναι η μοναδική επαρχία που έστω και αντισυνταγματικά, όπως αποφάσισε το Συνταγματικό Δικαστήριο έκανε δημοψήφισμα μέσω κοινοβουλευτικών διαδικασιών, ενώ στις άλλες δύο περιπτώσεις το δημοψήφισμα έγινε εν μέσω γενικευμένης κρίσης. Στην περίπτωση της Καταλονίας βλέπουμε πως το Διεθνές Δίκαιο εκτελεί τους νόμους κατά κανόνα και δεν επιτρέπει την απόσχιση της, παρά το αποτέλεσμα που ήταν συντριπτικό υπέρ της απόσχισης με το παράνομο για ορισμένους δημοψήφισμα. Συγκεκριμένα θεωρεί ότι, αφού δεν παραβιάζονται κατάφωρα κάποιες από τις αρχές που έχει θέσει, τότε δε χρειάζεται να

αποσχιστεί, αλλά να λύσει τα προβλήματά της με την κεντρική κυβέρνηση, ώστε να αποκτήσει πρόσβαση σε περισσότερα προνόμια από όσα έχει μέχρι σήμερα.

Εν προκειμένω, η Καταλονία δε μπορεί να αποσχιστεί για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί ο ΟΗΕ και οι υπόλοιποι διεθνείς οργανισμοί φοβούνται πως η απόσχιση της Καταλονίας θα ανοίξει τον ασκό του Αιόλου για πολλές περιοχές και θα πυροδοτήσει αποσχιστικές διαθέσεις (βαλκανιοποίηση όπως ονομάζεται η τάση για κατακερματισμό περιοχών), που όπως η ίδια, ζητούν άλλοι πιο έντονα και άλλοι λιγότερο έντονα την απόσχισή τους, όπως οι Βάσκοι και η περιοχή της Γαλικίας στην Ισπανία, οι Φλαμανδοί στο Βέλγιο, η Βόρεια Ιρλανδία στη Μεγάλη Βρετανία, το Βόρειο τμήμα στην Ιταλία, ακόμη και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης στην Ελλάδα. Βέβαια, πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι η Κομισιόν έχει επανειλημμένα δηλώσει πως μία ανεξάρτητη Καταλονία θα έβλεπε την πόρτα της εξόδου από την ΕΕ και για να μπει εκ νέου θα έπρεπε να κάνει από την αρχή αίτηση για ένταξή της και να γίνει δεκτή από όλα τα μέλη, δηλαδή ακόμη και από την Ισπανία, η οποία δεν πρόκειται να συμφωνήσει ποτέ, λόγω των συνθηκών. Η στάση αυτή των ηγετών της ΕΕ δείχνει ότι δε στηρίζει την ιδέα της ανεξαρτοποίησης των περιοχών που την επιθυμούν, καθώς μία τέτοια διαδικασία θα έβαζε σε κίνδυνο την πολιτική τους "σταθερότητα" και θα αναστάτωνε τις αγορές, υπονομεύοντας έτσι τα κέρδη τους. Δεύτερος και τελευταίος λόγος αποτελεί ότι η Καταλονία δεν έχει καταφέρει να κερδίσει κάποιο δυνατό σύμμαχο στην προσπάθειά της αυτή, καθώς οι περισσότερες Μεγάλες Δυνάμεις εμπεριέχουν διάφορους ανήσυχους μειονοτικούς πληθυσμούς (Κίνα, Ρωσία, Μεγάλη Βρετανία) με μοναδική χώρα, η οποία ίσως να αποτελέσει στήριγμά της σε μία απόπειρα ανεξαρτησίας να είναι η Γαλλία, καθώς σε ορισμένες περιοχές (Οξιτανία) της στα νότια μιλάνε αραμικά και καταλονικά.

Τελικά, το ερώτημα που αιωρείται και ταλανίζει τους θεωρητικούς είναι μήπως ότι όποιες αποφάσεις και να πάρει το Διεθνές Δικαστήριο και ο ΟΗΕ, την τελική απόφαση και ο τελικός κριτής δε θα είναι κανένας άλλος πέρα από τις Μεγάλες Δυνάμεις, και τα συμφέροντα τα οποία πρεσβεύουν η κάθε μία στην περιοχή που υπάρχουν αναταραχές; Διότι, τα κριτήρια ενθάρρυνσης ή μη των αποσχιστικών τάσεων της κάθε χώρας από τις Μεγάλες Δυνάμεις είναι διαφορετικά, καθώς ανάλογα με την περιοχή που επιδιώκει την αυτονομία της κάθε Μεγάλη Δύναμη θα έχει γεωπολιτικά συμφέροντα, ώστε είτε να αυτονομηθεί η περιοχή που το επιδιώκει είτε να αποτρέψει την αυτονομία της, γιατί θα αποτελεί εμπόδιο στους στρατηγικούς της στόχους και θα αποτελεί σύμμαχο κάποιας άλλης Μεγάλης Δύναμης, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να την "ελέγχει". Όπως τονίζει, δηλαδή, και ο Αμερικάνος οικονομολόγος και σύμβουλος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Τζέφρι Σακς, «Η ειρήνη στον κόσμο και το διεθνές δίκαιο δε μπορούν να

στηρίζονται στη “διευθέτηση των Μεγάλων Δυνάμεων”, επειδή η ισορροπία δυνάμεων είναι αδύνατη και πάντα θα οδηγεί σε συγκρούσεις».

12. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ηρακλείδης Αλ., *Ανάλυση και επίλυση συγκρούσεων: Μία εισαγωγή*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2011, σελ. 136
- Ηρακλείδης Αλ., *Διεθνής Κοινωνία*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005, σελ. 230-231, 235-236
- Καλογερόπουλος-Στρατής Στ., *Η νομική φύση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών*, 1978, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών
- Καλογερόπουλος-Στρατής Σπ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση: Η παραβίαση στην Κύπρο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1977, σελ. 37-41, 43, 51, 136-137, 167-169, 236-239
- Λιάκουρας Π., *Το Κυπριακό: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη: Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007, σελ. 62, 69, 80-81, 107, 111, 113, 122-123, 160-164, 172-175
- Μπρεδήμας Αν., *Αυτοδιάθεση λαών και εδαφικές διεκδικήσεις*, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1986, σελ. 16-18, 21-22
- Νάσκου-Περράκη Π., *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών – Η θεσμική διάσταση*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005., σελ. 20, 37
- Πετριτσόπουλος Β. & Σακκά-Νικολοπούλου Ν., *Το Νέο Σύνταγμα της Ισπανίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, περιοδικό "Το Σύνταγμα", Τόμος ΣΤ', Αθήνα 1980
- Ε. Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο ΙΙ*, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1982, σελ. 16-24

-Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Cassese Ant., *Self – determination of Peoples, A legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, p. 55, 112
- Conversi D., *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, Hurst and Company, London 1997, p. 13-43
- Davy R., *Cold War History, Helsinki myths: setting the record straight on the Final Act of the CSCE, 1975*, Routledge 2009, p. 1-22

- Florio S., *The Fragmentation of Geopolitical Space: What Secessionist Movements Mean to the Present-Day State System*, Social Science Research Network, February, Spain 2011, p. 5
- Heraclides Al., *The Self – Determination of Minorities in International Politics*, Frank Cass, USA 1991, p. 21-23, 37-45
- Kedourie El., *Ο Εθνικισμός*, Εκδόσεις Κατάρτι, 1999, σελ. 140-143, 201
- Kissinger H., *Διπλωματία*, εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη – Νέα Σύνορα, Αθήνα 1995, σελ. 245-275
- Layne Chr. & Schwarz B., *Dubious Anniversary Kosovo one Year Later*, Policy Analysis, No. 373, June 2000, p 4-14
- Thornberry P., *Minorities and human rights law*, Minority rights group, London 1991, p. 138
- Neuberger, B. *National Self – determination: A Theoretical Discussion*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 2001, p. 391-418

-Διαδουκτικακές πηγές (Συγγράμματα)

- Basic N. & Goetze D. & Smith Ch. Ant., *Conflict, Security and Development , Seccession crises, human welfare and conflict resolution*, Carfax Publishing, 2003, p. 185-209, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1467880032000126912#.VUKCDiGqqko>
- Clement S., *The Regional Impications of the Kosovo Crisis*, The International Spectator, 1999, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03932729908456876?journalCode=rspe20#.VUP6EiGqqko>
- Cohen. M. G., *Seccession: International Law Perspectives*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, p. 176, 357

<https://www.google.gr/books?>

[id=ZupSvxSeyV4C&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false](https://www.google.gr/books?id=ZupSvxSeyV4C&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false)

- Emerson R., *Self – determination, American Journal of International Law*, 1971, p. 300, 463 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil65&div=36&id=&page=>
- Freedman L., *Victims and Victors: Reflections on the Kosovo War*, Reviw of International Studies, 2000, p. 335-338, <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=54155&fileId=S0260210500003351>
- March Andr. & Sil R., *The "Republic of Kosova" (1989-1998) and The Resolution Of Ethno-Separatist Conflict: "Rethinking Sovereignty" In The Post –Cold War*

Era, The Christopher H. Browne Center for International Politics (PennCIP), April 1999, <http://www.sas.upenn.edu/penncip/Reports/MarchSil.htm>

- Marchildon G. & Maxwell Ed., *Quebec's right to secession under Canadian and International Law*, Virgin Journal of International Law, 1992, p. 599 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage>
- Muenzel Fr., *What Does Public International Law Have to Say About Kosovar Independence?*, Hamburg 1998, http://www.univie.ac.at/elib/index.php?title=Kosovar_Independence_-_Public_International_Law_-_Frank_Muenzel_-_1998
- Pomerance M., *The United States and self – determination perspectives on the Wilsonian conception*, American journal of International Law, 1976, p. 1-4, 17 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil70&div=5&id=&page=>
- Raic D., *Statehood and the Law of Self-determination*, Kluwer Law International, Hague 2002, p. 332, <http://ejil.oxfordjournals.org/content/16/4/791.long>
- Vidmar J., *International Legal Responses to Kosovo's Declaration of Independence*, Vanderbilt Journal of Transnational Law, May 2009, p. 784-785, http://www.vanderbilt.edu/jotl/manage/wp-content/uploads/Vidmar-cr_final_final1.pdf
- Weller M. *The Self – determination Trap*, Centre for International Studies, University of Cambridge, Cambridge 2005, <http://tamilnation.co/selfdetermination/05trap.htm>

-Διαδουκτακές πηγές (Άρθρα)

- Βοσκόπουλος Γ., *Κριμαία, Βαλκανιοποίηση και η θέση της Ελλάδας*, Μάρτιος 2014, <http://www.voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=171953>
- Κανέλλης Γ., *Ποιος ξεχνάει την τελική πράξη του Ελσίνκι;*, Μάρτιος 2015, <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=39807>
- <http://www.iefimerida.gr/news/145314/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%8D%CE%B8%CF%81%CE%B1%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7>
- <http://www.ispania.gr/arthra/istoria/111-istoria>
- <http://karchilaki.com/khrushchev-crimea/>
- <http://www.sansimera.gr/articles/756>

-Διεθνή Κείμενα

- *African Charter on Human and Peoples' Rights*, 1981, O.A.U. Doc. CAB/LEG/67/3 Rev. 5, http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf
- *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States*, G.A. Res. 2625 (XXV), U.N. GAOR, 25TH Sess. Supp. No. 28. At 121, U.N. Doc. A/8028, Oct. 1970, p. 122-124, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV))
- NATO, *Resolution 1160, 1199, 1203/1998*, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980923a.htm>
- OSCE, *Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe*, Principle VIII, Helsinki 1975, <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>
- Secretary – General on Kosovo's Future Status, *Report of the Special Envoy*, 2007, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>
- Security Council, *Resolution 1244/1999*, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244%281999%29
- *United Nations General Assembly, Resolutions*, 1960, p. 66-67, <http://www.sfu.ca/~palys/UN-Resolution%201514.pdf>
- *Vienna Declaration and Programme of Action*, World Conference on Human Rights, A/CONF.157/23, (25 June 1993), <http://www.un.org/en/development/devagenda/humanrights.shtml>

